

A kazak nyelv színnevei

A sokszínű nyelv

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés.....	2
1.1 A dolgozat témája.....	2
1.2 A színnevek vizsgálata	2
1.3 A színnevek kutatása a török nyelvekben.....	5
2. A kazak nyelv színnevei	6
2.1 A kazak nyelvről.....	6
2.2 A színnevek szerepe a kazak kultúrában.....	6
2.3 A nyelvben használt színnevek.....	8
2.4 A színnevek jelentése főnévként.....	14
2.5 A színnevek jelentései melléknévként	15
2.6 A sokszínűség, tarkaság kifejezésének a lehetőségei.....	16
3. Színnevek képzése	18
3.1 Színnevek összetett szavakban és szókapcsolatokban	22
4. Összegzés	39
Bibliográfia.....	40

1. Bevezetés

1.1 A dolgozat témája

Jelen dolgozat célja a kazak nyelv színnév-rendszerének a bemutatása és elemzése a nyelvészet eszközeivel, ezen belül a történeti-összehasonlító módszer segítségével. A kazak nyelv szókincse számos olyan elemmel rendelkezik, amely valamilyen ótörök eredetű színnévre vezethető vissza. Mindezek ellenére a nyelv ezen területe kevésbé vizsgált, kutatott. A török nyelvek színrendszerével több munka is foglalkozik, és noha a kazak nyelv színneveit is ismertetik, csak felszínes áttekintést nyújtanak.

Annak érdekében, hogy részletesen bemutassam a kazak színnevek rendszerét, először a kazak szóképzés szabályait ismertetem, majd az alapszínnevek tárgyalása után a színnevekből képzett szavakat vizsgálom az általam gyűjtött szójegyzék alapján, amit Kenan Koç *Kazak-török szótára* (KOÇ 2003) és Bektaev *Kazak-orosz, orosz-kazak nagyszótára* (BEKTAEV 1999) alapján készítettem el.

1.2 A színnevek vizsgálata

A színek fizikai tulajdonságainak, a színlátásnak és a színek elnevezéseinek és jelentéseinek a vizsgálata a különféle tudományágak fontos területe. A színekkel foglalkozó irodalom rendkívül gazdagnak tekinthető. A színekről készült már fizikai, neurológiai, pszichológiai, szemiotikai, művészetelméleti, történeti, etimológiai, filozófiai értekezés is. A téma érdekessége abban áll, hogy a színnévrendszerek nyelvenként különbözőek. Sipőcz (1994: 7-9) szerint létezhet olyan nyelv, ahol egy bizonyos szín jelölésére nem létezik elnevezés, mégis valamilyen árnyalattal, vagy más színnel helyettesítve fejezik ki.

A szín általános meghatározása alapján egy három dimenzióban változó térbeli állandó, a vizuális érzékelés azon tulajdonsága, amikor is valamely felület tulajdonságai hasonlóak lesznek olyan észleletekhez, mint vörös, sárga, zöld, kék illetve ezek kombinációi. A színészlelés három fő jellemzője a színezet, a telítettség és a világosság. (Wikipédia NET)

Az észlelt szín tehát egy olyan vizuális érzékletként fogható fel, amelyet az ember saját nyelvén a színezetre vonatkozó szavakkal fejez ki. Ebből következően a

színnév kognitív és kommunikatív jelenség is egyszerre. A színek kutatásával több tudományág is foglalkozik, köztük a nyelvészet is; segítségével megismerhető és kategorizálható az emberi gondolkodás (ezt elsősorban a kognitív nyelvészet kutatja), amely az emberi érzékelésen alapszik.

A színekkel kapcsolatosan több hivatalos álláspont létezik, mégis ezek között a kiemelendő: az univerzális és a relativista elmélet. Az univerzalista elképzelés szerint a színnevezések fejlődése abszolút univerzális, míg a relativisták úgy vélik, hogy a színnevek különbözősége a nyelvészetén túli speciális kulturális jelenségekre utal. A nyelvi relativizmus elmélete szerint (Sapir-Whorf elmélet) a nyelv nemcsak a gondolataink formába öntésére szolgáló eszköz, hanem alapvetően meghatározza a gondolkodásunkat is (BERLIN & KAY 1968: 2-3).

A relativista elméletet követő nyelvészek általában mindig egy kiválasztott szemantikai területet elemeztek, és ezeket a lexikai csoportokat hasonlították össze több nyelvben. Az összehasonlítások eszköze a különbségek, eltérések bemutatása volt, eszerint bemutatni azt, hogy a világ szemantikai feltérképezése az egyes nyelvekben eltérő módon kerül rendszerezésre. (SIPŐCZ 1994: 10-11)

Az elmélet első nyomai Humboldt munkásságában találhatók meg. Humboldt szerint a nyelv értelmezi a külső világot, továbbá meghatározza a beszélők gondolkodásmódját, szemléletét, vagyis a nyelv alapján a világ megismerése abszolút szubjektívnek tekinthető. A relativista színnévvizsgálatokat néhány nyelv példáján mutatták be általában, elsősorban az angol és valamilyen más nyelv összevetése alapján. (SIPŐCZ 1994: 11-12)

Az előbbi teória, miszerint a színérzékelés inkább egy velünk született, pszichológiai folyamat, mintsem kulturális, 1969-ben született meg Brent Berlin és Paul Kay elképzelései alapján. Munkájukban húsz nyelvet vizsgáltak különböző nyelvcsaládokból. Az adataik alapján arra az álláspontra jutottak, hogy tizenegy lehetséges alapszínnév létezik, amelyeket öt kritérium alapján határoztak meg. Azt is felfedezték továbbá, hogy azon nyelvek, ahol nem található meg a tizenegy alapszínnév, egy bizonyos evolúciós mintát követnek.¹

¹ Az evolúciós létra az univerzalista elmélet szerint egy olyan hétlépcsős folyamat, aminek alapján minden nyelvben megtalálható a fehér és fekete szín, mint alapszínnév. Azonban, ha egy nyelvben kettőnél több alapszínnév található, akkor a következő sorrend figyelhető meg, hogy milyen alapszín

A kazak nyelv evolúciós besorolásakor bizonyos problémák adódhatnak aszerint, hogy mit tekintünk alapszínnevnek a nyelvben. Nyelvészeti szempontból azok a színnevek tekinthetők egy nyelvben alapszínnek, amelyek egy szóból állnak, nem jelölik egy másik szín árnyalatát, használatuk nem korlátozódik valamilyen tárgy vagy élőlény tulajdonságának a meghatározására és köznyelvi szavak, azaz az adott nyelvet beszélő közösség számára használatuk érthető és mindennapos. (BERLIN & KAY 1968: 5-7) Véleményem szerint a kazakban azok a színnevek tekinthetők alapszín elnevezésnek, amelyek már az ótörök adatokban is megjelennek, nem más nyelvekből történő átvételek eredménye és az ótörök nyelvben is alapszínnevnek minősülnek. Az alapszínnevek problémakörét a kazakban azonban még nehezebb és összetettebb, mivel az ótörök nyelv nem teljes mértékben elegendő kritérium, mivel nem a legkorábbi nyelvállapotot tükrözi, és több olyan színnév is van az ótörökben, amely nem minősül alapszínnevnek.

Ha az univerzalista elmélet szemszögéből közelítenénk meg a kazak nyelvet, akkor az a fejlődés hetedik, vagyis utolsó szintjén áll, mivel nyolc színnevezést tartalmaz. Ezekről részletesebben is értekezem *A kazak nyelvben használt színnevek* című fejezetben.

Az egyes nyelvek színneveinek a kutatása – mely az utóbbi időben egyre népszerűbb témává vált – több tudományág irányából is vizsgálható, de elsősorban nyelvészeti és kulturális oldalról kutatott. A színek nyelvészeti oldalról végzett kutatásaihoz segítséget nyújt Zollinger 1999-es műve, amely mind nyelvészeti, mind pedig kulturális oldalról vizsgálja a színeket, továbbá a Biggam és Kay által szerkesztett 2006-ban megjelent munkája, és a szintén 2006-ban készült Jourdan és Tuite szerkesztésében készített munka, amely az antropológiai nyelvészetten keresztül vizsgálja meg a színneveket.

elnevezés követi a fehéret és a feketét, ez a következő: piros, sárga, zöld, kék, barna. Ha már egy nyelvben nyolcnál több alapszínnév megtalálható, akkor az adott nyelv elérte az utolsó lépcsőt, a „fejlődés csúcsát” és a barna színnevet követően tetszőleges sorrendben alakulnak ki az alapszínnevek. Berlin és Kay ezt az elméletüket különböző nyelvcsaládokból származó nyelvek színneveinek a vizsgálata alapján állapította meg (BERLIN & KAY 1968: 1-23).

1.3 A színnevek kutatása a török nyelvekben

A török nyelvekben végzett kutatások a színnevekkel kapcsolatosan nem tekinthetők teljességgel kielégítőnek. A munkákat két csoportra lehet osztani aszerint, hogy nyelvészeti vagy kulturális, művelődéstörténeti szempontok alapján kerülnek bemutatásra a török nyelvek színnevei.

Az első olyan munkák, amelyekben már a színnevekkel is találkozhatunk a török nyelv különböző etimológiai szótárai, pl. Räsänen (1969), Clauson (1972) illetve a Sevortjan által elkezdett, és Levitskaja által befejezett (ESTJa 1974; 1978; 1980; 1989; 1997; 2003) török etimológiai szótárak. Ezek azért is hasznosak, mert sok olyan színnevet is tartalmaznak, amelyek a ma beszélt török nyelvekből már eltűntek, vagy kevésbé használatosak. Ebből a szempontból ki kell emelni Radloff szótárát (1893-1911). Az alább említett három etimológiai szótárban megismerhetjük a színnevek etimológiáját, és az egyes nyelvekben a ma létező változatait, továbbá olyan jelentéseket is közölnek, amelyek nem feltétlen ismertek bizonyos szavaknál. A török nyelvek színneveinek a vizsgálatához az Erdal az ótörök szóképzésről (1991) írt munkája is elengedhetetlen.

A szimbolika terén az utóbbi időben nem készült olyan mű, amely ténylegesen a török színnevek szimbólumrendszerét ismertetné, mind a mai napig a Laude-Cirtautas 1961-ben íródott könyve az egyedüli amely kicsit mélyebben is érinti a színszimbolikát. Ebben a munkában kazak adatokat is közöl, azonban problémát jelenthet, hogy az adatokat nem anyanyelvi beszélőtől gyűjtötte vagy kazak szótárakból, hanem Radloff szótárából (1893-1911), ahol sok esetben találunk téves adatokat, illetve nem teljes a szólista. Mindenképp meg kell említeni a török színszimbolika terén Stachowski 2010-es cikkét is a jakut színnevekről, mert az ótörök színnevekről is áttekintést ad, amely szintén inkább nyelvészeti szempontok alapján vizsgálja a színneveket. További vázlatos ismertetést ad Salim Küçük (2010) is a régi török népek színneveinek a jelentésével kapcsolatosan, aki művelődéstörténeti szempontok alapján vizsgálódik.

A kazak színnevek szimbolikájáról két munkát emelnék ki, amelyek segítséget nyújtanak a vizsgálatunkhoz: Kadaševa (1996) a kazak kultúra szimbólumai kapcsán tárgyalja a színnevek jelentéseit is, és Kenesbaev (1977) frazeológiai szótárából is sok hasznos információhoz juthatunk.

2. A kazak nyelv színnevei

2.1 A kazak nyelvről

A kazak nyelv a török nyelvek kipcsak ágához tartozik, amely a karakalpak és a nogaj nyelvekkel alkotja az Aral-Káspi csoportot (Johanson 1998: 82-83). A 19-20. században sokszor tévedést okozott az, hogy a kazakokat kara-kirgizeknek nevezték, így sokszor összetévesztették a kirgiz nyelvvel. A kazak nyelv sok más kipcsak nyelvhez hasonlóan az „orosz dominancia” előtt nem rendelkezett irodalmi nyelvvel. Az első írásos források a 19. században születtek meg arab betűkkel, amelyek pedagógiai és vallási szövegek fordításai voltak. A Szovjetunió létrejötte után Kazahsztán is betagozódott az orosz fennhatóság miatt és egészen 1989-ig a hivatalos nyelv az orosz lett, az irodalmi nyelv alapja pedig a cirill írásos kazak lett². 1989-től kezdődően pedig a hivatalos nyelv ismét a kazak lett, azonban napjainkban is erős orosz, kínai hatás éri a nyelvet. (KIRCHNER 1998: 318-319)

A kazak nyelv 9 rövid minőségű magánhangzóval (4 mély és 5 magas hangrendű) és 23 mássalhangzóval. A rövid minőséget azért fontos kiemelni, mert a kazakban nincsenek hosszú magánhangzók, annak ellenére, hogy az ótörök korban még léteztek mind rövid mind pedig hosszú minőségű magánhangzók a vokális rendszerben, amelyet néhány mai török nyelv mind a mai napig őriz. A kazak nyelvben érvényesül a magánhangzó harmónia, emellett a mássalhangzókkal kezdődő szuffixumok esetén a mássalhangzó is hasonul a szóhoz. (KIRCHNER 1998: 319-321)

2.2 A színnevek szerepe a kazak kultúrában

A színek a kazakban ugyanúgy, mint minden más nyelvben más jelentéssel is bírhatnak az eredetihez képest, sőt eseteleges szimbólumokká is válhatnak bizonyos esetekben. A török népek körében igen erős a képi, szimbolikus gondolkodás, ami a kazak kultúrára hatványozottan érvényes. Egy-egy színnev használata más és más jelentést is kaphat

² Az általam gyűjtött szóanyagnál a Johanson-féle tudományos átírást alkalmaztam a kazak szavaknál (JOHANSON & CSATÓ 1998: 454)

aszerint, hogy milyen helyzetben, szituációban használják. A következőkben csak egy rövid áttekintést adok a színnevek szimbolikus jelentéséről, mivel a dolgozat terjedelmét túlfeszítené a rendszer teljes bemutatása.

A fehér szín az egyik leggyakrabban használt szimbólum a kazak kultúrában. Noha a jelentése általában pozitív, a tisztaságot, a büntelenséget jelképezi, bizonyos helyzetekben más értelmet is kaphat. Például korábban a fehér színű zászló kitűzése a hadviselés egyik jelzése volt, de bizonyos vidékeken Kazahsztánban a gyásznak is lehet a jele a vörös és a fekete színnel együtt. A kazak asszonyok amikor elveszítik a férjüket, fekete ruhát viselnek, amikor lányukat, akkor fehér ruhát, fejükön pedig vörös színű sapkát hordanak, míg ha a fiuk hal meg, akkor a fehér ruha mellett fehér sapkában járnak. Nem meglepő módon a menyasszonyok egyik ismertetőjele a fehér fejkendő (KADAŠEVA 1996: 95).

Gyakran használt szimbólum a fekete szín is, amely amellett, hogy sokszor a sötétséget, a fájdalmat, többféle módon fejezheti ki a gyászt. Ilyen az, amikor a jurta mellé fekete zászlót tűznek ki, illetve a jurta falát fekete színű anyaggal borítják be. A vörös szín gyászban betöltött szerepe már ismert, azonban sokszor értelmezhető a forróság, fiatalság és a frissesség jelképeként. Régi hagyomány volt a kazakoknál az, hogy a frissen házasodott asszonyok vörös fejfedőt vagy ékszert hordtak. A vörös bizonyos közmondásokban a vagyonnal, anyagi javakkal kapcsolatos dolgokat jelképez, de sok kazak és kirgiz mesében, legendában a vörös kaftánt viselők a boldogságukat nyilvánítják ki (KÜÇÜK 2010: 185-200).

A kék szín eredeti jelenetében a török népeknél az istent és az eget jelenti, tehát a vallás szimbólumaként is értelmezhető, emellett a frissességet, a fiatalságot és a különböző friss zöldségeket, gyümölcsöket is. Egyébiránt a kék szín Kazahsztán zászlajában is megjelenik, szintén a végtelen ég szimbólumaként, ami a kazak emberek jólétét, szabadságát és egységét védi (KADAŠEVA 1996: 95).

A többi szín nem gyakran használatos a kazak szimbolikus kultúrában, mégis fontos megemlíteni két másik színnevet is. A barna szín például a füstöt, illetve a hűvösséget jelzi, de sok esetben a jó szándék jelképe is, míg a sárga a várakozás, a türelmetlenség, de bizonyos esetekben az irigység jele is.

2.3 A nyelvben használt színnevek

A fentebb már említett és tárgyalt univerzalista elmélet értelmében a kazak nyelv színrendszere az evolúciós fejlődés hetedik fokán áll, mivel megtalálható benne nyolc színelnevezés, amelyek a következők: fehér *aq*, fekete *qara*, piros *qizil*, sárga *sari*, zöld *žasil*, kék *kök*, barna *qoñir*, szürke *boz*, *sur*, pöttyös, foltos *ala*³. A rózsaszín *qizğılt*, és a lila *külgin* másodlagosan képzett színnevek. Annak érdekében, hogy teljesen bizonyos legyen, hogy mely színnevek tekinthetők alapszínneveknek a kazak nyelvben, fontos megvizsgálni az etimológiai hátterüket, amiben a Sir Gerard Clauson által készített ótörök etimológiai szótár (1972), a Sevortjan és Levitskaja által szerkesztett szótár (ESTJa), Räsänen (1969) török etimológiai szótára, valamint a Tenišev által szerkesztett összehasonlító török nyelvtan lexikai kötete (SIGTJa 2001) voltak segítségemre.

***aq* ‘fehér’:**

Az ótörök adatokban *āq* formában van meg a szó, jelentése ‘fehér’, amit eredetileg az állat szőrszínének a jelölésére használtak, később azonban már minden értelemben volt ‘fehér’ jelentése. Már az ótörökben is kibővül a jelentésköre, az *aq* szó önmagában jelenthet fehér lovat (CLAUSON 1972: 75; SIGTJa 2001: 598-600). A modern török nyelvek közül a szó a jakut és a csuvas nyelvekben nem található meg, az eredeti hosszú magánhangzóról a türkmén alak tanuskodhat (ESTJa 1974: 116-117). Ld. még Laude-Cirtautas (1961: 38-49), Räsänen (1969: 12b).

***qara* ‘fekete’:**

Az ótörök *qara* szó eredeti jelentése ‘fekete’, általánosságban fizikai értelemben véve használták, másodlagos jelentése pedig ‘szárazföld’, azonban többször pejoratív értelemmel is rendelkezik, mint például a *qara bodun* ‘átlagos, egyszerű emberek’ (CLAUSON 1972: 643-644) kifejezésben. A szó nemcsak az összes török, hanem az összes mongol nyelvben is megtalálható, ami egy nagyon régi török jövevényszóra utal (SIGTJa 2001: 592-598). A szó etimológiájáról ld. még ESTJa (1997: 286-288), Laude-Cirtautas (1961: 17-23), Räsänen (1969: 235).

³ Az *ala* szó noha nem egy konkrét színt jelöl, de a definíció alapján, amellyel a dolgozatomat vezettem be egyértelművé válik, hogy az *ala* szót is színnévként kell kezelni.

qizil ‘piros, vörös’:

A szó eredetére többféle lehetőség is van. Clauson szerint az ótörök *qiz*- ‘pirosnak lenni, melegnek, mérgesnek lenni’ igéből származik, amihez az *-Xl* deverbális nomenképző járul (CLAUSON 1972: 681; 683-684; RÄSÄNEN 1969: 269a). Erdal vélekedése szerint másra vezethető vissza a szó eredete: szerinte is az ótörök *qiz* ‘forróság, izzás’ szó származéka amihez először a *+sX-* denominális verbumképző járult, amely így feltehetően ‘izzást, égést’ jelentést kapott, majd ehhez kapcsolódott az *-Xl* képző deverbális nomenképző, tehát eredeti alakja **qizsıl* lehetett (ERDAL 1991: 99-100). Ezen a véleményen van Laude Cirtautas is (LAUDE-CIRTAUTAS 1961: 50-51). A szó etimológiájáról és elterjedtségéről ld. még ESTJa (2000: 194-196), SIGTJa (2001: 602-604).

sari ‘sárga’:

Az eredeti ótörök adat a *sariğ* ‘sárga’ (CLAUSON 1972: 848). A mai kazak alakja úgy alakult, hogy a szóvégi ótörök gutturális *-ğ* szabályosan eltűnik⁴. Mint török jövevényt szó megtalálható a mongolban *sira* és a magyarban *sárga* alakban (RÓNATAS - BERTA 2011: 691-695). Bővebben a szó etimológiájáról ld. ESTJa 2003: (206-208), ahol a szerzők a türkmén *sāri* és haladzs *sā^arug* alakok alapján egy eredeti hosszú *ā* magánhangzót rekonstruálták az első szótagban. Még ld. Laude-Cirtautas (1961: 64-66), Räsänen (1969: 403b-404a), SIGTJa (2001: 601-602).

žasıl ‘zöld’:

A *yāšıl* ‘zöld, a friss vegetáció színe’ ótörök alak eredetileg a *yāš* ‘friss, nedves; zöltség’ szóból alakult ki a *+sXl* denominális nomenképző segítségével (< **yāšıl*), és így jelentésváltozáson ment keresztül (CLAUSON 1972: 975; 978). Laude-Cirtautas szerint a szó egy **yāš+i-* ‘zöldnek lenni’ igéből származik, és egy *-l* deverbális nomenképző járult hozzá (LAUDE-CIRTAUTAS 1961: 61-64). A szó etimológiájáról bővebben ld. ESTJa (1989: 164-165).

⁴ Pl. ótörök *qatığ* ‘kemény’ < kazak *qattı*, ótörök *satığ* ‘eladás’ < kazak *satı*; ótörök *ađığ* ‘medve’ < kazak *ayı*, stb. (ld. Serebrennikov & Gadžieva 1986: 45)

A kipcsak nyelvekben ez egy ritkán használt szó, a zöld színt általában a *kök* szóval fejezik ki. A kazak szóeleji ž- szabályosan alakult ki az ótörök y-ből⁵ Az intervokális VsV az eredeti VŠV-ből alakult⁶.

***kök* ‘kék’:**

Az ótörök *k□k* alak elsődleges jelentése ‘ég’, de természetesen megvan a ‘kék’ jelentés is, ezenkívül még a szürke, zöld színeket is jelölheti (CLAUSON 1972: 708-709, SIGTJa 2001: 604-605). A kazakban emellett ‘zöltség’ jelentésben is használatos, illetve ‘fiatalság, frissesség’ értelme is van.

Bővebben a szó jelentésváltozatairól és a török nyelveken belüli elterjedtségéről ld. még Laude-Cirtautas (1961: 77-83), Räsänen (1969: 287a), ESTJa (1980: 66-68). Mint korai török jövevényszó a mongolban *köke*, a magyarban *kék* alakban található meg (RÓNA-TAS – BERTA 2011: 519-521).

***qoŋir* ‘barna’:**

A kazak szó ótörök megfelelője a *qoŋur*, ami eredetileg csak sötét gesztenyebarna színű lovat jelentett, majd a későbbiekben már szélesebb körű használata is elterjedt (CLAUSON 1972: 639; RÄSÄNEN 1969: 280-281), a kazakban pedig tovább tárgul a jelentése, mivel sok esetben ‘hűvöset’, illetve ‘füstöt’ is jelent. Bővebben a szó jelentésváltozatairól és a török nyelveken belüli elterjedtségéről ld. Laude-Cirtautas (1961: 100-101), a szó etimológiájáról ld. ESTJa (2000: 62-65). A szó a mongolban is megtalálható *qoŋyor* alakban, ‘világossárga, sárgásbarna, fakó (*mint lószínnév*)’ jelentésben (Lessing 1962a).

***boz* ‘szürke’:**

Az ótörök *bōz* ‘szürke’ alakot is eredetileg csak lószínnévként használták (CLAUSON 1972: 388-389). A szó etimológiájáról és a török nyelveken belüli elterjedtségéről ld. ESTJa (1978: 171-173), SIGTJa (2001: 605-606), jelentési szempontból ld. Laude-Cirtautas (1961: 86-89).

⁵ Pl. ótörök *yat-* ‘fekszik’ < kazak *žat-*, ótörök *yöl* ‘út’ < kazak *žol* lesz (ld. Johanson 1998: 96).

⁶ Pl. ótörök *kiši* ‘ember’ < kazak *kisi*; ótörök *yaša-* < kazak *žasa-* lesz (ld. Johanson 1998: 105).

A szó korai török jövevényszóként a mongolban is megtalálható *boro* alakban (CLAUSON 1972: 388-389). Visszakölcsenzésnek tekinthető a kazak *borbas* ‘ősz hajú’ összetett szó (ESTJa 1978: 172), amely a mai kazak-orosz szótárban ‘lassú’ jelentésben található meg.

ala ‘pöttyös, tarka, sokszínű’:

Ez a szó az ótörök *āla* ‘többszínű, foltos, tarka, pöttyös’ alakból származik, aminek ezenkívül metaforikus értelemben képmutató, áruló értelme is van. Az ótörökben is szóösszetételekben állatok, növények megjelölésére szolgál (CLAUSON 1972: 126). A szó etimológiáról és jelentési változásról ld. még Laude-Cirtautas (1961: 70-71), Räsänen (1969: 15a), ESTJa (1974: 129-130), SIGTJa (2001: 607-608).

Összességében az a tanulság vonható le a színnevek etimológiájának a vizsgálata után, hogy a kazak színnevek többsége az ótörök színnév rendszerből származik, eredeti jelentésüket megőrzik, azonban mindegyik szó esetén jelentésbővülés figyelhető meg. Kiemelendő az, hogy az ótörökben a színek nagyrésze eredetileg csak a ló színeinek a jelölésére szolgált, majd később már általános színnévként. Említésre méltó az is, hogy a piros szó eredetileg igéből alakult ki, míg a zöld pedig egy melléknévből, a kék pedig eredetileg az ég megjelölésére szolgált. Ebből az a tanulság vonható le, hogy a kazak nyelvben a színnevek nagyrésze nem tekinthető alapszínnévnek, mert eredetileg a színek nagyrésze csak a lószínevek megnevezésére szolgált, a másik része pedig egy másik szó képzéséből jött létre, vagy a kék esetén az eredeti jelentését megtartva kapta meg a színjelölő funkcióját:

kazak színnév	funkciója, eredete az ótörökben	alapszínnév
<i>aq</i> ‘fehér’	lószínnév	nem
<i>qara</i> ‘fekete’	melléknév, nem korlátozott a használata	igen
<i>qizil</i> ‘vörös’	igéből származik	nem
<i>sari</i> ‘sárga’	melléknév, nem korlátozott a használata	igen

<i>žasıl</i> ‘zöld’	melléknévből képzett színnév	nem
<i>kök</i> ‘kék’	eredetileg főnév	nem
<i>qoŋır</i> ‘barna’	eredetileg lószínnév	nem
<i>boz</i> ‘szürke’	eredetileg lószínnév	nem
<i>ala</i> ‘tarka’	mellkénév, nem korlátozott a használata	igen

A kazak színnevek csoportosítása

***külgin* ‘lila’:**

A kazak *külgin* ‘lila, hamuszínű, szürke’ szó eredete vitatott, két lehetőség van a kialakulására, egyrészt belső képzésű színnévnek tekinthető, amely a *kül* ‘hamu, por’ szó +*GXn* szuffixummal ellátott alakja. Az ótörökben létezik egy állat és növényneveket létrehozó +*GAn* képző, ami az ótörökben színnevekhez is járul, például az ótörök *kökän* ‘szilva’ szóban < *kök* ‘kék’ +*GAn* (ERDAL 1991: 85-86). Ez a képző a *külgin* esetében eredeti funkcióját elveszíthette. A másik lehetőség pedig az, hogy a *kül* ‘hamu’ szóhoz a +*GXI* szuffixum járul, amely színárnyalatokat fejez ki (ERDAL 1991: 98), majd a szóvégi *-l* nazalizálódott a kazakban.

***sur* ‘szürke’:**

A kazakban, mint sok más török nyelvben két megnevezés van a szürke színre, azonban a *sur* szó nem tekinthető alapszínnévnek, mivel ismeretlen eredetű jövevényszó. Az ótörök forrásokban ritkán fordul elő, mégis minden mai kipcsak nyelvben megtalálható. Feltehetően mongol eredetűnek tekinthető, v.ö. irodalmi mongol *sayaral* ‘szürke, mint lószínnév’, ha elfogadjuk azt a felvetést, hogy az átadó alak a **sağur* ‘szürke’ lehetett. A *VgV* eltűnik, és helyette hosszú vokálist látunk a türkménben és az özbeg nyelvjáráásokban is. Ezt támasztaná alá a jakut *sur* ‘szürke lószín’ alak is, mivel az eredeti ótörök *s-* a jakutban kivétel nélkül, szabályszerűen eltűnik⁷. A bizonytalan eredete abból adódik a szónak, hogy az intervokalikusság *VgV* kiesésekor a török

⁷ Pl. ótörök *sūt* ‘tej’ < jakut *ūt*, ótörök *sän* ‘te’ < *en*, ótörök *sarīg* ‘sárga’ < *arī* ‘vaj’, stb. (ld. Johanson 1998: 103).

nyelvekben az első vokális válik hosszúvá, míg itt a második nyúlik meg (ESTJa 2003: 336-337).

***qizgilt* ‘rózsaszín’:**

Érdemes részletesebben kitérni a kazak *qizgilt* ‘rózsaszín’ szóra is. A szó feltehetőleg a kazak *qiz*- ‘vörösnek lenni, forróvá válni’ kazak igéből származik $\pm GXlt$ szuffixum járult. Majd később is látjuk, hogy a $+GXlt$ szuffixum, sok esetben járul színnevekhez, és általában nem változtatja meg az eredeti jelentést, hanem egy árnyalatot ad neki, azonban az eredete bizonytalan. Az bizonyos, hogy kazak fejleménynek tekinthető, és két szuffixumból tevődik össze. Az ótörökben is létezik egy színárnyalat képző $+gXl$ szuffixum (ERDAL 1991: 98), de a kazakban hozzájárul feltehetően egy $+t$ képző is,⁸ amely bizonyos esetekben hasonlító funkciót is betölthet a kazakban. Ez azzal indokolható, hogy azon színnevek, amelyekhez a $+GXlt$ szuffixum járul ‘valamilyen színhez hasonló’ jelentést is kap, például a *sargilt* ($< sari+GXlt$) ‘bézs’ szónak ‘sárgához hasonló’ értelme is van, hasonlóan a *bozgilt* ($< boz+GXlt$) ‘szürkés, szürkészerű’ esetében. Ehhez hasonló az altaji nyelv teleut nyelvjárásában használt *qizgiltim* ‘vöröses’ jelentésű szó is, amely a következőképpen bontható fel: *qiz* $+g\tilde{il}$ $+t\tilde{im}$. Laude-Cirtautas ezt a teleut formát a kazakkal hozza kapcsolatba, vélekedése szerint a jelenlegi kazak színnév gyöke a csagatáj *qiz* ‘forróság, tűz’, amihez az ótörök $+gXl$ színnévképző és a $+tXm$ szuffixumok járultak, ami megrövidült a kazakban. (LAUDE-CIRTAUTAS 1961: 50-51)

***kögildir* ‘tengerkék’:**

Fontos említést tenni még egy kazak színnévről, amely noha ritkán használatos, mégis fontos szerephez jut a színnévrendszerben és bizonyítja a kazak-mongol nyelvi érintkezések élénk kapcsolatát. A *kögildir* ‘tengerkék, kékesszínű’ szó eredetileg az ótörök $k\Box k$ szóból származik, de a kazakban mongol átvételnek tekinthető. Eredetileg a mongol *köke* szó változata, ami török jövevényszó a mongol nyelvekben. Ehhez egy

⁸ Ilyen képzőről nem beszélnek a kazak nyelvtanok, azonban az ótörökben megtalálható egy $+(X)t$ szuffixum, ami többes számot képez, esetlegesen ennek a nyoma fedezhető fel a kazakban is (ERDAL 1991: 78).

+*btUr*/*+ltUr* denominális mellléknévképző járult. Funkciója szerint az alábbi szuffixum színárnyalatok kifejezésére szolgál (KHABTAGAEVA 2001: 146-147).

2.4 A színnevek jelentése főnévként

Nem ritka a török nyelvekben, hogy a színneveket főnévként használják, mivel mindegyik alapszínnev több más jelentéssel is rendelkezik, amely a szimbolikus használatukból ered. A kazak nyelv alapszínneveinek jelentései a következők lehetnek:

aq ‘fehér’ →

- tény;
- valóság;
- jog;

qara ‘fekete’ →

- árnyék;
- olaj;

kök ‘kék’ →

- ég;
- égbolt;
- pázsit;
- zöldség;
- gyümölcs;
- szabadság;

sari ‘sárga’ →

- tojássárgája;
- sárgaság;

boz ‘szürke’ →

- növ. árvalányhaj;

ala ‘tarka, pöttyös’ →

- orv. kötőhártya;

Eszerint az *aq* szónak van ‘jog, igazság, tény’ jelentése, míg a *qara* lehet ‘árnyék’ és ‘olaj’ értelmű. A kazakban a ‘kék’ szó használata főnévként nagyon gyakori és sokrétű, több esetben jelenti az eget, a pázsitot, a zöltséget, és a zöld színt is helyettesítheti, a *sari* ‘sárga’ szó pedig a ‘sárgaság betegség’ és a ‘tojás sárgájának’ a megnevezése is. A *boz* ‘az árvalányhaj’ nevű növény elnevezése is.

2.5 A színnevek jelentései melléknévként

A kazak színnevek szimbolikus jelentésével kapcsolatba hozhatók azok a jelentéseik is, amelyek melléknéveket jelölnek. A színnevek mindegyike rendelkezik olyan jelentéssel, amely csak a szimbolikus mivoltából magyarázható. Ezek a jelentések azon összetett szavakból következtethetők ki, ahol ezen színnevek szerepelnek.

színnév	figuratív jelentés	emberi tulajdonság	szimbolikából eredő jelentés
<i>aq</i> ‘fehér’	világos, érthető	becsületes, jó	bűntelen, igazságos
<i>ala</i> ‘tarka, foltos’	sokszínű	kétszínű, képmutató	felkavart, zavaros
<i>boz</i> ‘szürke’	korai, éretlen	tapasztalatlan, járatlan valamiben	
<i>kök</i> ‘kék’	friss, zöld	fiatal, ifjú	
<i>qara</i> ‘fekete’	rossz, sötét	gonosz, bűnös	gyászos
<i>qizil</i> ‘vörös’	forró, meleg	dühös, haragos	vagyon, bőség
<i>qoŋir</i> ‘barna’	hideg	jószándékú, akaratgyenge	
<i>sari</i>		türelmetlen	

‘sárga’			
---------	--	--	--

A kazak színnevek használata melléknévként

2.6 A sokszínűség, tarkaság kifejezésének a lehetőségei

A kazak színnevek rendszerében az *ala* ‘pöttyös, foltos’ szó fontos szerephez jut, amely egyrészt más színnevekhez járulva árnyalatokat ad a színneveknek, illetve bizonyos szuffixumokkal összekapcsolódva a sokszínűséget is kifejezheti, ezért nem szabad figyelmen kívül hagyni a kazak színnevek vizsgálásakor.

1. A tarkaság és a sokszínűség kifejezésének az eszköze a kazakban, ahogyan az előbb említettem az ***ala*** ‘tarka, pöttyös, sokszínű’ alapjelentéssel rendelkező szó:

- a. bármelyik színnévhez járulhat, aminek hatására egyrészt az adott színű szó tarkaságot fejezheti ki:

qara-ala ‘fekete pöttyös, fekete-fehér’ < *qara* ‘fekete’ + *ala*;

kök-ala ‘szürkéstarka, kékpöttyös’ < *kök* ‘kék’ + *ala*;

ala šubar ‘tarka, foltos’ < *ala* + *šubar* ‘tarka (lósín)’;

- b. vagy egy új árnyalatot adhat a színnek:

kök-ala saqal ‘szürkés színű szakáll’, v.ö. *kök-ala* ‘kék pöttyös’;

- c. az *ala* szóval a sokszínűség kifejezése szuffixumok segítségével történik, pl.

alali ‘pettyes, színes, sokszínű’ < *ala* + *II NN/Adj.*;

- d. vagy egy másik szó “egyesítésével”:

ala-qula ‘színes, sokszínű nagyon színes, foltos’ < *ala* + *qula* ‘sötétsárga’;

2. A színárnyalatok kifejezésének több más lehetőség is létezik a kazakban.

- a. például történhet két színnév összekapcsolásából:

sari-qoñir ‘sötétsárga’ < *sari* ‘sárga’ + *qoñir* ‘barna’;

qizil-žasil ‘vöröses, vörösszerű, színes, pirosas’ < *qizil* ‘vörös’ + *žasil* ‘zöld’;

qara sur [tülki] ‘áll. ezüstróka’⁹ < *qara* ‘fekete’ + *sur* ‘szürke’;

⁹ Ebben az esetben az ezüst színt a *qara* ‘fekete’ és a *sur* ‘szürke’ szavak összekapcsolásával fejezi ki a kazak, de ezekre az esetekre az összetett szavaknál részletesebben is kitérek majd.

- b. lehetséges az *ala* ‘tarka’ szóval is:
- aq-ala* ‘fehéres, fehér pöttyös’ < *aq* ‘fehér’ + *ala*;
qara-ala ‘fekete-fehér, fekete pötty, tarka, hollófekete színű’ < *qara* ‘fekete’ + *ala*;
3. A színárnyalatok, sokszínűség kifejezésének a harmadik lehetősége az, amikor szuffixumokat teszünk az egyes színnevek mellé. Több olyan képző található meg a kazakban, amely szinte mindig csak színnevekhez kapcsolódhat és egy új árnyalatot ad a színnek, ezen képzők mindegyik denominális melléknévképzők (NN/Adj.):
- bozgül* ‘szürke, szürkés’ < *boz* ‘szürke’ + *GII*;
sargült ‘bézs, sárgás’ < *sari* ‘sárga’ + *GII*;
bozgült ‘szürke, szürkés’ < *boz* ‘szürke’ + *GII*;
köksil ‘kékes, égszínkékes, kékszerű, kéknek látszó’ < *kök* ‘kék’ + *šII*;
aqšil ‘fehéres, lisztszerű’ < *aq* ‘fehér’ + *šII*;
4. A sötét és világos színek kifejezése pedig két szóval történik, az *aq* ‘fehér’ a *qara* ‘fekete’ szavakkal aszerint, hogy milyen árnyalatú a színnev:
- aqboz* ‘világosszürke’ < *aq* + *boz* ‘szürke’;
aq-kök ‘világos kék’ < *aq* + *kök* ‘kék’;
aq sari ‘szőke’ < *aq* + *sari* ‘sárga’;
aq sur ‘halványszürke, sápadt’ < *aq* + *sur* ‘szürke’;
aqquba ‘szőke’ < *aq* + *quba* ‘sötétvörös színű’;
aq tarlan ‘hamuszürke’ < *aq* + *tarlan* ‘szürke, deres (lósín)’;
qara buril ‘feketés-barna, sötétbarna’ < *qara* + *buril* ‘almásszürke (lósín)’;
qara-kök ‘sötétkék’ < *qara* + *kök* ‘kék’;
qarakürej ‘sötétbarna’ < *qara* + *kürej* ‘sötétvörös (lósín)’ (← mongol);
qara šubar ‘sötétbarna’ < *qara* + *šubar* ‘tarka (lósín)’;
qara tori ‘fekete hajú, sötétpej’ < *qara* ‘fekete’ + *tori* ‘pej (lósín)’;
5. A további árnyalatokat más és más színnevekkel is ki lehet fejezni aszerint, hogy milyen tulajdonságokkal bír az adott tárgy, élőlény, amelyre a megnevezést használják:

qizil-žasil ‘vöröses, vörösszerű, színes, pirosas’ < *qizil* ‘vörös’ + *žasil* ‘zöld’;

qizil-qošqil ‘meggy színű’ < *qizil* ‘vörös’ + *qošqil* ‘sötétbarna’;

qizil-žosa ‘nagyon vörös, vérszínű’ < *qizil* + *žosa* ‘vörösagyag’;

aq sur ‘halványszürke, sápadt’ < *aq* ‘fehér’ + *sur* ‘szürke’;

sari-qoñir ‘sötéte ssárga’ < *sari* ‘sárga’ + *qoñir* ‘barna’;

3. Színnevek képzése

A kazakban a szóképzés szempontjából (BALAKAEV & BASKAKOV & KENESBAEV 1962: 125-128) a színnevek négy nagy csoportra oszthatók fel, amelyek további részekre oszthatók:

1. Léteznek úgynevezett „alapszavak”, amely csoportot szógyökök illetve szótövek alkotják, lásd a színnevek esetén:

aq ‘fehér’, *qara* ‘fekete’, *sari* ‘sárga’, *kök* ‘kék’ stb.

2. A második csoportot az affixációval képzett szavak alkotják. Az affixációval létrejött szavak esetén prefixumokkal és suffixumokkal számolhatunk, azonban a kazakban szinte alig fordulnak elő prefixumokkal képzett szavak. A suffixumokat a színnevek esetében három csoportra lehet osztani aszerint, hogy milyen szófajt képeznek az eredeti „alapszóból.” Eszerint megkülönböztetünk:

- a. **denominális verbunképzők (NV):**

+Ar- (Krippes 1997: 71):

ağar- ‘intrans. megöszül, megfehéredik, hajnalodik’ < *aq* ‘fehér’;

qizar- ‘intrans. pirul, kipirul; piroslik, vöröslik’ < **qiz* ‘vörös’;

bozar- ‘trans. szürkít, szürkére fest, megijed’ < *boz* ‘szürke’;

+Ay-¹⁰:

qoñiray- ‘intrans. megbarnul, barnává válik’ < *qoñir* ‘barna’;

qoñirayis- ‘intrans. haragosan néz’ < *qoñir* ‘barna’ + Ay-Is- Reciprocal;

qaray- ‘intrans. sötétté válni, kormossá válni, befeketedik’ < *qara* ‘fekete’;

qaray- ‘trans. befeketít, elpazarol’ < *qara* ‘fekete’;

¹⁰ A kazak képző ötörökben +A- képzőnek felel meg, funkciójáról bővebben ld. Erdal (1991: 413).

sarğay- 'intrans. sárgulni, száradni, szomorkodni' < **sariğ*;
+DA⁻¹¹:

aqta- 'trans. fest, megtisztul, gyón, vezekel' < *aq* 'fehér';

kökte- 'intrans. megnő, felnő' < *kök* 'kék';

qizilda- 'trans. vörösre fest, vörössé változtat' < *qizil* 'vörös';

+IA⁻¹²:

qoñirla- 'trans. barnára fest' < *qoñir* 'barna';

qarala- 'trans. feketére fest' < *qara* 'fekete';

+sI-:

qoñirsī- 'intrans. füstölög, füstszag árad' < *qoñir* 'barna';

b. **denominális nomenképzők (NN):**

+IIK/+DIK (Krippes 1997: 76):

aqtiq 'fehérség, nagyon fehér' < *aq* 'fehér';

qaraliq 'sötétség' < *qara* 'fekete';

qarañgiliq 'sötétség, tudatlanság' < *qarañgi* 'sötétség, szürkület';

qoñirliq 'sivatagszerű hely' < *qoñir* 'barna';

köktik 'kékség' < *kök* 'kék';

qizilidiq 'vörösesség' < *qizil* 'vörös' +IX (NN/Adj.);

+ηGI:

qarañgi 'sötétség, szürkület' < *qara* 'fekete';

+šA:

aqša 'pénz' < *aq* 'fehér';

qizilša 'cékla; kanyaró' < *qizil* 'vörös';

alaša 'sokszínű szőnyeg' < *ala* 'tarka';

+GaldAK:

qizğaldaq 'tulipán' < **qiz* 'vörös';

sarğaldaq 'növ. boglárka (Ranunculus)' < *sari* 'sárga';

c. **denominális melléknévképzők (NN/Adj.):**

+DAy (Krippes 1997: 80):

qaraqattay 'nagyon fekete, sötét fekete' < *qara* 'fekete' + *qat* 'réteg';

¹¹ Az ótörök +tA- képzővel szintén foglalkozik Erdal (1991: 455-458).

¹² Az ótörökben található képzőről ld. Erdal (1991: 429-454).

köktey 'égszínkékes, égszínkék szerű; friss' < *kök* 'kék';

qizğaldaqtay 'vörös, friss' < **qiz* 'vörös' + *GAldAK* (NN/Adj);

+*DAW*/+*IAW*:

qoñirlaw 'barnás, barnaszerű, barnának látszó' < *qoñir* 'barna';

aqšildaw 'fehéres' < *aq* 'fehér' + *šIl* (NN/Adj.);

kökšildew 'kékes, kékszerű' < *kök* 'kék' + *šIl* (NN/Adj.);

köktew 'kékes, kékszerű' < *kök* 'kék';

qizıldaw 'vöröses' < *qizil* 'vörös';

+*GI*¹³:

bozğil 'szürke, szürkés' < *boz* 'szürke';

+*GIl*:

sargılt 'bézs, sárgás' < *sari* 'sárga';

bozğilt 'szürke, szürkés' < *boz* 'szürke';

+*GIš*:

sargış 'bézs, sárgás' < *sari*;

+*KAY*¹⁴:

qoñirqay 'hamuszínú, szürke, egyszerű' < *qoñir* 'barna';

+*II* /+*DI* (Krippes 1997: 75):

alali 'foltos, színes, pettyes' < *ala* 'tarka';

qizildi 'nagyon vörös' < *qizil* 'vörös';

+*IIK* /+*mIK* (Krippes 1997 76):

sariñiq 'sárgaszerű, sárgának tűnő' < *sari* 'sárga';

bozamıq 'szürkés, szürkészerű, szürkének tűnő' < *boz* 'szürke';

+*šA*:

aqša 'fehéres' < *aq* 'fehér';

bozša 'szürkés' < *boz* 'szürke';

qaraša 'sötétbarna' < *qara* 'fekete';

qoñirša 'barnás, barnaszerű, barnának tűnő' < *qoñir* 'barna';

+*šIl* (Krippes 1997: 81):

kökšil 'kékes, égszínkékes, kékszerű, kéknek látszó' < *kök* 'kék';

¹³ A kazak képző az ótörökben +*gXI* képzőnek felel meg, a funkciójáról ld. Erdal (1991: 99-100).

¹⁴ A képző feltehetőleg mongol átvétel, ld. Poppe (1991: 42).

aqšil ‘fehéres, lisztszerű’ < *aq* ‘fehér’;

Az affixáció esetén előfordulhat az, hogy deszemantizáció jön létre¹⁵, illetve az elemek morfológiai struktúrája megváltozik. Ilyen esettel többször találkozhatunk az *aq* és a *sari* színneveknél. Ennek elsődleges oka az az *aq* szónál, hogy a gutturális VqV intervokalikus helyzetben zöngésedik¹⁶. Többször találkozhatunk avval is, hogy a *sari* szónál kiesik az utolsó vokális, és így alkot a szuffixummal egy új szót, mint ahogyan a *sargiš* ‘bézs, sárgás’ példa is mutatja.

3. A szóképzés harmadik kategóriája az összetett szavak csoportja. Ebben a csoportban a szavak háromféleképpen jöhetnek létre (BALAKAEV & BASKAKOV & KENESBAEV 1962: 128-129):

a. két különálló alapszó összekapcsolásából:

kökbawir ‘lép’ < *kök* ‘kék, zöld, friss’ + *bawir* ‘máj, testvér’;

qoŋirsalqin ‘hűvös’ < *qoŋir* ‘barna’ + *salqin* ‘szél’ (← mongol);

b. reduplikációval¹⁷:

qip-qizil ‘nagyon piros, vérvörös’ < *qi* + *p* + *qizil* ‘piros, vörös’;

köp-kök ‘nagyon kék, sötétkék’ < *kö* + *p* + *kök* ‘kék’;

sap-sari ‘lenszöke, nagyon sárga’ < *sa* + *p* + *sari* ‘sárga’;

c. ismétléssel:

sur-sur ‘sápadt’;

4. Egy negyedik csoportnak tekinthető a színnevekből történő szóképzés esetén az állandósult szó szerkezetek, szókapcsolatok, amely egy nagyon gazdag tárháza a

¹⁵ Ahogyan a *qaraliq* szónál láthattuk.

¹⁶ Lásd az *aġar*- ‘megöszül, megfehéredik, hajnalodik’ intranszitiv igénél, ahol a gutturális *q* az +Ar-denominális verbumképző miatt zöngésedik

¹⁷ A reduplikációnak is több fajtája létezik a kazakban: egyszerű reduplikáció (gyakorlatilag megismételjük a szót egybeírva, vagy kötőjellel elválasztva), reduplikáció az eredeti szókezdő megváltoztatásával, reduplikáció magánhangzó változással (csak egy szótagú szavaknál létezik), reduplikáció utolsó szótagváltozással, és reduplikáció erősítő prefixummal (az első szótag megismétlése a *p* konzonzánssal. Esetünkben csak a reduplikáció utolsó fajtája a fontos, mivel a színnevek csak így módon „reduplikálhatók”.

kazak nyelvnek. A szókapcsolatoknál kétfajta változás jöhet létre jelentéstani szempontból az eredetihez képest:

- a. egyrészt mindkettő az eredeti jelentését elveszítve, egy új szót hoz létre összekapcsolódva, pl.

kök žiyek 'horizont' < *kök* 'kék' + *žiyek* 'folyópart, szegély, csík';

aq tamak 'női szépség' < *aq* 'fehér' + *tamak* 'étel, élelem';

qarašekpen 'földműves, falusi ember' < *qara* 'fekete' + *šekpen* 'mellény';

- b. vagy megtartja mindkettő elem az eredeti jelentését:

sari fosfor 'sárga foszfor';

qizil maržan 'növ. vörös korall'

A következőkben azon kazak összetett szavakat és állandósult szókapcsolatokat fogom vizsgálni jelentéstani szempontból, amelyek színneveket tartalmaznak.

3.1 Színnevek összetett szavakban és szókapcsolatokban

A színnevek vizsgálatakor nem lehet teljességgel megkülönböztetni, elválasztani az összetett szavak és a szókapcsolatok csoportjait.

Természetesen alaktani szempontból elválasztható aszerint, hogy egybe vagy külön írjuk, mégis sokszor szemantikailag nem lehet ily módon megkülönböztetni ezt a két kategóriát. A következő példákban kétféleképpen adnak meg a szótárak, ahol szintén nem számít a külön- vagy egybeírás szabálya:

qaražydek **illetve** *qara žydek* 'fekete áfonya' < *qara* 'fekete' + *žydek* 'gyümölcs';

qarabiyday **illetve** *qara biyday* 'rozs' < *qara* + *biyday* 'búza, gabona';

qarakesek **illetve** *qara kesek* 'zsírmentes hús' < *qara* 'fekete' + *kesek* 'darab, téglá, vályog';

alabüyi **illetve** *ala büyi* 'áll. keresztespók (Argyopida)' < *ala* 'tarka, pöttyös' + *büyi* 'pók';

aqbaliq **illetve** *aq baliq* 'áll. lazac' < *aq* 'fehér' + *baliq* 'hal';

aqsunqar **illetve** *aq sunqar* ‘áll. vadászsólyom’ < *aq* ‘fehér’ + *sunqar* ‘sólyom, ragadozó madár’;

sariawru **illetve** *sari awru* ‘sárgaság’ < *sari* + *awru* ‘betegség’;

köktamir **illetve** *kök tamir* ‘véna’ < *kök* + *tamir* ‘ér’;

Az általam gyűjtött listában számtalan ilyen példával lehet találkozni. Evvel kapcsolatosan semmilyen nyelvtan sem foglal állást, sőt nem is foglalkozik velük, tehát csak feltételezésekbe lehet bocsátkozni a problémával kapcsolatban. A legelfogadhatóbb feltételezés az, hogy ez efféle szavakkal kapcsolatban még nem alakult ki általános helyesírási szabály a kazak nyelvben, azonban ez a feltevés is megcáfолható egy ellenpéldával, amikor két azonos elemből álló összetett szó és szókapcsolat esetén a jelentésük különböző. Ezt tapasztalható az alábbi színneves szerkezeteknél:

aqmiya ‘japánakác (Sophora)’, **és** *aq miya* ‘édesgyökér (Glycyrrhiza)’ < *aq* + *miya* ‘akác’;

aq wız ‘előtej, kolosztrum’ **és** *aqwız* ‘szemgyolyó, tojásfehérje’ < *aq* ‘fehér’ + *wız* ‘friss tej, száj’;

kök tas ‘lazurkő, lazurit’ **és** *köktas* ‘sírkő’ < *kök* ‘kék’ + *tas* ‘kő’;

qaraküye ‘korom’ **és** *qara küye* ‘molylepke’ < *qara* ‘fekete’ + *küye* ‘lepkefélék’;

qara may ‘gyanta’ **és** *qaramay* ‘zsír, gépszír’ < *qara* + *may* ‘zsír, gépszír, növényi zsír’;

Vannak esetek, ahol ugyanúgy mint a képzett szavaknál, a *sari* ‘sárga’ szó utolsó vokálisának kiesése révén új jelentésű szót kapunk, pl.

sarišunaq ‘mezei egér’, **v.ö.** *saršunaq* ‘ürge’ < *sari* + *šunaq* ‘kilyukasztott fülű, vágott fülű’.

Ha vizsgálódásunk központjábólakтан helyett a jelentéstant helyezzük, akkor más eredményre juthatunk. Az összetett szavakat jelentéstani szempontból két csorportra lehet osztani aszerint, hogy a két elem jelentéséből kikövetkeztethető-e az összetett szó (kompozicionális) vagy szókapcsolat jelentése, vagy egy új, más értelmet nyer evvel a szószerkezet (nem kompozicionális).

A kompozicionális szószerkezetek esete teljesen világossá válik több példán keresztül:

Növénynevek

aq 'fehér': *aqgöl* 'jázmin' < *aq* + *göl* 'virág';
aqkekire 'őszirózsa (Aster)' < *aq* + *kekire* 'rózsa';
aqmīya 'japánakác (Sophora)', **v.ö.** *aq mīya* 'édesgyökér (Glycyrrhiza)' < *aq* + *mīya* 'akác';
aqšağan 'ezerjófű (Dictamnus)' < *aq* + *šağan* 'platánfa';
aqselew 'árvalányhaj (Stipa)' < *aq* + *selew* 'tüskés növény';
aqširğaq 'zászpa (Veratrum Album)' < *aq* + *širğaq* 'jégréteg';
aqsora 'növényfajta (Suadea)' < *aq* + *sora* 'kender';
aqtal 'kosárkötő fűz (Salix Viminalis)', **v.ö.** *aq tal* 'fűzfa (Salix)' < *aq* + *tal* 'fűz';
aqtamaqgöl 'jázmin' < *aq* + *tamaq* 'torok, étel' + *göl* 'rózsa';
aqterek 'nyárfa', **v.ö.** *aq terek* 'ezüstnyárfa (Populus Alba)' < *aq* + *terek* 'nyárfa, jegenye';
aqžapıraq 'Jurinea Polyclonos' < *aq* + *žapıraq* 'levél, szelet';
aqželek 'petrezselyem' < *aq* + *želek* 'fejkendő, rojt, bojt';
aqželen 'petrezselyem' < *aq* + *želen* 'petrezselyem';
aqželkek 'torma' < *aq* + *želkek* 'torma';
aq biyday 'keménymagú búza' < *aq* + *biyday* 'búza';
aq qaŋbaq 'ballagó füvek' < *aq* + *qaŋbaq* 'ballagó füvek';
aq qarağay 'erdei fenyő' < *aq* + *qarağay* 'erdei fenyő';
aq qayın 'nyírfa' < *aq* + *qayın* 'nyírfa';
aq saŋırawqulaq 'közönséges tinóru (Boletus Edulis)' < *aq* + *saŋıraw* 'repedés, rés' + *qulaq* 'fül';
aq seksewil 'sócserje (Haloxylon)' < *aq* + *seksewil* 'sócserje';
aq šengel 'Halimodendron' < *aq* + *šengel* 'Halimodendron';
aq šilik 'fűz' < *aq* + *šilik* 'fűz';
aq tasna 'csüdfű (Astragalus)' < *aq* + *tasna* 'fű';
aq žalbız 'fehér menta' < *aq* + *žalbız* 'menta';
aq žoŋıšqa 'lóhere' < *aq* + *žoŋıšqa* 'lucerna, lóhere';

- aq žwa* 'vad fehérhagyma' < *aq* + *žwa* 'vadhagyma';
aq žusan 'tengeri üröm' < *aq* + *žusan* 'üröm';
aq žüzim 'fehér szőlő' < *aq* + *žüzim* 'szőlő';
aqbas žusan 'cickafarok (*Achillea Millefolium*)' < *aq* + *bas* 'fej' + *žusan* 'üröm';
- ala* 'foltos': *alatiken* 'máriatövis (*Silybum Marianum*)' < *ala* + *tiken* 'tövis, tüske';
- boz* 'szürke': *bozqarağan* '*Lycium Barborum*' < *boz* + *qarağan* 'akác';
boztiken 'Carlina' < *boz* + *tiken* 'tövis, tüske';
boz terek 'nyárfa' < *boz* + *terek* 'nyárfa';
- qara* 'fekete': *qarağaš* 'égerfa (*Acer Tataricum*)' < *qara* + *ğaš* 'fa, faág';
qarabiyday ~ *qara biyday* 'rozs' < *qara* + *biyday* 'búza, gabona';
qarağaš 'szilfa' < *qara* + *ğaš* 'fa, faág';
qaraot 'gyom' < *qara* + *ot* 'fű, mező';
qaraqat 'fekete szőlő' (Kazak-Török), v.ö. 'fekete ribizli', ld.
qara qaraqat 'fekete ribizli' (Kazak-Orosz) < *qara* + *qat* 'bogyó';
qarašağan 'égerfa (*Acer Tataricum*)' < *qara* + *šağan* 'platánfa';
qarašagİR 'csillagpázsit (*Cynodon Dactylon*)' < *qara* + *šagİR* 'homokos helyeken élő fűfajta';
qaratal 'feketefűz' < *qara* + *tal* 'fűzfa';
qaratamİR 'ebnyelvűfű (*Cynoglossum*)' < *qara* + *tamİR* 'gyökér';
qaražiydek 'fekete áfonya', v.ö. *qara židek* < *qara* + *žiydek* 'gyümölcs';
qara burİš 'fekete paprika' < *qara* + *burİš* 'paprika';
qara örik 'fekete szilva, aszalt szilva' < *qara* 'fekete' + *örik* 'sárgabarack, szilva';
qara sulİ 'zab' < *qara* + *sulİ* 'zab';
- qİZİl* 'vörös': *qİZİl maržan* 'vörös korall' < *qİZİl* 'vörös' + *maržan* 'korall';
qİZİl qaraqat 'vörös ribizli' < *qİZİl* 'vörös' + *qara* 'fekete' + *qat* 'bogyó';
qİZİl šiye 'cseresznye' < *qİZİl* + *šiye* 'cseresznye';

- qizil tal* 'fűzfa, kecskefűz' < *qizil* + *tal* 'fűzfa';
- kök* 'kék': *kökžalbiz* 'macskamenta (Nepeta Cataria)' < *kök* 'kék' + *žalbiz* 'menta';
- kökbuta* 'közönséges csarab (Calluna Vulgaris)' < *kök* + *buta* 'bokor';
- kökšagir* 'fehér üröm' < *kök* + *šagir* 'nád, gyékény, ideges, haragos';
- kökšegül* 'csatavirág (Polemonium)' < *kök* + *šA NN* + *gül* 'rózsa';
- köktiken* 'búzavirág (Centaurea)' < *kök* + *tiken* 'tövis, tüske';
- kökžalbiz* 'macskamenta (Nepeta Cataria)' < *kök* + *žalbiz* 'menta';
- kökžiydek* 'fekete áfonya (Vaccinia Uliginosum)' < *kök* + *žiydek* 'gyümölcs';
- kök terek* 'rezgő nyárfa' < *kök* + *terek* 'nyárfa';
- kök šöp* 'zöld fű' < *kök* + *šöp* 'fű';
- sari* 'sárga': *sariibas bede* 'komlós lucerna (Medicago Lupulina)' < *sari* + *bas* 'fej' + *bede* 'lóhere';

Állatnevek

- aq* 'fehér': *aq baliq* ~ *aqbaliz* 'lazac (Stenodus)' < *aq* + *baliz* 'hal';
- aqböken* 'steppei antilop' < *aq* + *böken* 'antilop';
- aqkis* 'ermelin, menyét' < *aq* + *kis* 'coboly';
- aqmarqa* 'ragadozó őn (Aspius Aspius)' < *aq* + *marqa* 'koraszülött bárány';
- aqqoyan* ~ *aq qoyan* 'fehér nyúl' < *aq* + *qoyan* 'nyúl';
- aqsunqar* ~ *aq sunqar* 'vadászsólyom' < *aq* + *sunqar* 'sólyom, ragadozó madár';
- aq ayu* 'jegesmedve' < *aq* + *ayu* 'medve';
- aq köbelek* 'káposztalepke' < *aq* + *köbelek* 'lepke';
- aq läylek* 'fehér gólya' < *aq* + *läylek* 'gólya';
- aq maral* 'marál (Cervus Maral)' < *aq* + *maral* 'marál';
- aq qur* 'hófajd (Lagopus Lagopus)' < *aq* + *qur* 'fajd';
- aq šagala* 'sirály' < *aq* + *šagala* 'sirály';
- aq susar* 'nyest' < *aq* + *susar* 'nyest';

aq tiyin 'mókus' < *aq* + *tiyin* 'mókus';
aq tuyğın 'sólyom' < *aq* + *tuyğın* 'sólyom';
aq tülki 'sarki róka' < *aq* + *tülki* 'róka';
ala 'tarka': *alabüyi* ~ *ala büyi* 'keresztespók (Argyopida)' < *ala* + *büyi* 'pók';
alağanat 'egy kazak madárfajta' < *ala* + *qanat* 'szárny';
alaqumay 'szakállas saskeselyű (Gypaetus Barbatus)' < *ala* + *qumay* 'ragadozó madár';
alaqurt 'vérszívó bogár (Vermipsylla Alacurt)' < *ala* + *qurt* 'kukac, féreg, lárva';
ala bulbul 'tarka fülemüle' < *ala* + *bulbul* 'fülemüle';
ala qarğa 'vetési varjú (Corvus Frugilegus)' < *ala* + *qarğa* 'varjú';
ala qoñiz 'amerikai kukoricabogár (Diabrotica Balteata)' < *ala* + *qoñiz* 'bogár';
ala qoržin 'pisztráng (Salmo truttafario)' < *ala* + *qoržin* 'táska, nyeregtáska';
ala qulan 'zebra' < *ala* + *qulan* 'ázsiai vadszamár (Onager)';
boz 'szürke': *boztorgay* 'hosszúcsőrű rétiökörszem' < *boz* + *torgay* 'veréb';
kök 'kék': *kökgutan* 'szürke gém' < *kök* + *qutan* 'halászmadár';
kökteke 'csuszka (Sitta Europeae)' < *kök* + *teke* 'kecskebak';
kökžal 'szürke farkas' < *kök* + *žal* 'sörény';
qara 'fekete': *qaraküzen* 'nerc' < *qara* + *küzen* 'borz';
qaraküye ~ *qara küye* 'lepke' < *qara* + *küye* 'moly';
qaraqal 'leopárd' < *qara* + *qal* 'pötty, anyajegy';
qaraqurt 'európai feketeözvegy (Latrodectus Tredecimguttatus)' < *qara* + *qurt* 'kukac, féreg, lárva';
qaraşaqaz 'vadliba, branta (Branta)' < *qara* + *şA* NN/Adj. + *qaz* 'liba';
qaratorğay 'seregély (Strunus)' < *qara* + *torgay* 'veréb';
qara kirpi 'hosszútüskéjű sün' < *qara* + *kirpi* 'sün';
qara qarğa 'fekete varjú' < *qara* + *qarğa* 'varjú';
qara šegirtke 'tücsök' < *qara* *šegirtke* 'sáska';

qara šibin 'légy' < *qara* + *šibin* 'légy';
qara sur tülki 'ezüstróka' < *qara* + *sur* 'szürke' + *tülki* 'róka'
sari 'sárga': *sariköbelek* 'lépkefajta (Malacosoma Neustria)' < *sari* + *köbelek* 'lepke';
sariqanat 'Bajkál tóban élő halfajta' < *sari* + *qanat* 'szárny';
sarišunaq 'mezei egér', v.ö. *saršunaq* 'ürge' < *sari* + *šunaq* 'kilyukasztott fülű, vágott fülű';
saribas žilan 'sargafejű sikló' < *sari* + *bas* 'fej' + *žilan* 'kigyó';
saribawir šimšiq 'széncinege (Porus Maior)' < *sari* + *bawir* 'máj' + *šimšiq* 'kanári';

Anyag- és fémnevek

aq 'fehér': *aqküyge* 'korom' < *aq* + *küy-* 'ég' -GA VN;
aq almas 'fehér gyémánt' < *aq* + *almas* 'gyémánt';
aq altin 'fehér arany' < *aq* + *altin* 'arany';
aq marmär 'fehér márvány' < *aq* + *marmär* 'márvány';
aq boyan 'púder' < *aq* + *boyan* 'púder';
aq sir 'púder' < *aq* + *sir* 'festék';
qara 'fekete': *qara may* 'gyanta, kátrány' < *qara* + *may* 'zsír, növényi zsír';
qaramay 'zsír, gépszír' < *qara* + *may* 'zsír, gépszír, növényi zsír';
qaraširiek 'televényföld, humusz' < *qara* + *širiek* 'rothadék, korhadék';
qara metaldar 'fekete fémek' < *qara* + *metal* 'fém' + DAr Plural;
qara topıraq 'feketeföld' < *qara* + +*topıraq* 'föld';
qara šaqpaq tas 'csillám, máriaüveg' < *qara* + *šaqpaq* 'kovakő' + *tas* 'kő';
kök 'kék': *köksağiz* 'kaucsuk' < *kök* + *sağiz* 'rágó';
kök tas 'lazurkő, lazurit' < *kök* + *tas* 'kő';
sari 'sárga': *sarişoyaw* 'tejsavó' < *sari* + *şoyaw* 'szója, tejsav';
sarişmay 'vaj, teavaj' < *sari* 'sárga' + *may* 'zsír, növényi zsír';
sari fosfor 'sárga foszfor' < *sari* + *fosfor* 'foszfor';
sari mis 'sárgaréz' < *sari* + *mis* 'réz';
sari topıraqtar 'sárgaföld' < *sari* + *topıraq* 'föld' + DAr Plural;

qizil 'vörös': *qizil topıraq* 'vörösföld' < *qizil* + *topıraq* 'föld';

Ételnevek

aq 'fehér': *aqsu* 'tejes víz' < *aq* + *su* 'víz';
aq irimşik 'túró' < *aq* + *irimşik* 'túró';
aq süt 'tejtermék' < *aq* + *süt* 'tej';
aq žügeri 'kukoricadara' < *aq* + *žügeri* 'kukorica';
aq wız 'előtej, kolosztum' < *aq* + *wız* 'előtej, kolosztum';
qara 'fekete': *qara un* 'rozsliszt' < *qara* + *un* 'liszt';
qara šay 'fekete tea' < *qara* + *šay* 'tea';
qizil 'vörös': *qizil buriš* 'vörös paprika' < *qizil* + *buriš* 'paprika';
sari 'sárga': *sariwız* ~ *sari wız* 'tojássárgája' < *sari* + *wız* 'anyatej, száj';

Betegségnevek

aq 'fehér': *aquntaq* 'lisztharmat' < *aq* + *untaq* 'por, morzsa';
aq qandiliq 'leukémia' < *aq* + *qan* 'vér' + *DI* NN/Adj. + *IXK* NN;
aq šel 'fehérhályog' < *aq* + *šel* 'hályog';
qara 'fekete': *qara šešek* 'báránymimlő' < *qara* + *šešek* 'mimlő';
qaraökpe 'betegségfajta' < *qara* + *ökpe* 'tüdő';
qizil 'vörös': *qizil iyek awrwı* 'ínybetegség' < *qizil* + *iyek* 'áll' + *awrwı* 'betegség';
sari 'sárga': *sariawru* ~ *sari awru* 'sárgaság' < *sari* + *awru* 'betegség';

Testrészek elnevezései

aq 'fehér': *aq qabaq* 'szemhéj' < *aq* + *qabaq* 'szemhéj';
aq tırnaq 'állati köröm' < *aq* + *tırnaq* 'köröm';
kök 'kék': *kök bawır* 'lép' < *kök* + *bawır* 'máj';
köktamır ~ *kök tamır* 'véna' < *kök* + *tamır* 'ér';
kökželke 'tarkó' < *kök* + *želke* 'tarkó';

Természeti jelenségek

aq 'fehér': *aq baran* 'hóvihar' < *aq* + *baran* 'vihar';
aq köbik 'hab' < *aq* + *köbik* 'hab';
aq qıraw 'zúzmara' < *aq* + *qıraw* 'zúzmara';
aq šaıdaq 'hótakaró, ködfátyol' < *aq* + *šaıdaq* 'poros';
aq tünder 'fehér éjszaka' < *aq* + *tünder* 'éjszaka, este';

aq žapalaq 'hópehely' < *aq* + *žapalaq* 'pehely';
boz 'szürke': *bozqıraw* 'kései zúzmara' < *boz* + *qıraw* 'zúzmara';
kök 'kék': *kökmuz* 'jégkéreg, jégpáncél' < *kök* + *muz* 'jég, hó';
kök aspan 'kék ég' < *kök* + *aspan* 'ég';
kök kümbezi 'égbolt' < *kök* + *kümbez* 'kupola, boltozat' +I Poss.
 E/3;
qara 'fekete': *qara bult* 'fekete felhő' < *qara* + *bult* 'felhő';
qara teñiz 'Fekete-tenger partvidéke' < *qara* + *teñiz* 'tenger';
qara tünek 'sötétség' < *qara* + *tünek* 'sötétség';
qaraköleñke 'szürkület' < *qara* + *köleñke* 'árnyék';

Emberi tulajdonságok és jellemvonások

aq 'fehér': *aqquba* 'szőke' < *aq* + *quba* 'sötétvörös színű';
aqqubaša 'szőke, szőrös' < *aq* + *quba* 'sötétvörös színű' +šA
 NN/Adj. v.ö. *aq quba* 'szőke';
aqsaqal 'ősz szakállú, öreg' < *aq* + *saqal* 'szakáll';
aq bastı 'őszhajú' < *aq* + *bas* 'fej' +DI NN/Adj.;
aq deneli 'fehérbőrű' < *aq* + *dene* 'bőr' +II NN/Adj.
aq qasqa 'kopasz' < *aq* + *qasqa* 'kopasz';
aq šaštı 'őszhajú' < *aq* + *šaš* 'haj' +DI NN/Adj.;
aq terili 'fehércsú' < *aq* + *teri* 'bőr' +II NN/Adj.;
qara 'fekete': *qarasur* 'koszos arcú' < *qara* + *sur* 'arc'
qaratorı 'sötétarcú ember' < *qara* + *torı* 'pej';
qara buyra šaštı 'feketehajú' < *qara* + *buyra* 'göndör' + *šaš* 'haj'
 +DI NN/Adj.;
qara köz 'fekete szemű' < *qara* + *köz* 'szem';
qara qas 'barna hajú, fekete szemöldökű férfi' < *qara* + *qas*
 'szemöldök';
qara saqaldı 'fekete szakállú' < *qara* + *saqal* 'szakáll' +DI
 NN/Adj.;

Az imént bemutatott példák azonnal érthetővé teszik a kompozicionális szószervezetek jelentését. Általában a színnevek az adott tárgy, élőlény, betegség külső tulajdonságát (pontosabban a színét) jelölik, emiatt is válnak egyértelművé a szerkezetek.

A nem kompozicionális szerkezetek esetén azonban már több más lehetőséggel is számolnunk kell, amelyet csak az anyanyalvi beszélő ért meg azonnal. Az alábbi szerkezetek megértéséhez elengedhetetlen a kazak színszimbolika mély ismerete, mert enélkül nem ismerhető meg az összetett színneves szerkezetek rendszere. A non-kompozicionális szerkezetek, amelyek színnevet tartalmaznak elsősorban a rendszertani besorolásnál: növény- és állatnevek, kőzetnevek, betegség- és ételneveknél, emberi tulajdonságoknál és figuratív jelentésű szerkezetkenél használatosak. A szimbolika szemszögéből a következő pontok alapján lehet vizsgálni:

1. A *qara* ‘fekete’ és az *aq* ‘fehér’ szavaknál felfedezhető minden olyan eset, amely a szimbolikus értelmezéséből ered:

- a fehér és fekete oppozíciója, mint a jó és a rossz, a büntelenség és a bűnösség:
aqpeyil ‘jó, büntelen, ártalmatlan’ < *aq* + *peyil* ‘szándék, gondolat’, v.ö.
qarabet ‘becstelen, aljas, gyalázatos’ < *qara* + *bet* ‘arc’, a jó és a rossz
- a fehér és a fekete szónak olyan speciális “értelmezései” is lehetnek, amelyek vagy a külső tulajdonságból erednek, vagy pedig a szimbolikus jelentésből következik, de mégsem szerves része annak, evvel találkozunk a következő szavaknál:

aq tamaq ‘női szépség’ < *aq* ‘fehér’ + *tamaq* ‘étel, élelem’;

qara žumış ‘nehéz fizikai munka’ < *qara* ‘fekete’ + *žumış* ‘munka’;

- a fehér szín utalhat az lassú, könnyű jellegű dolgokra is, miként a
aq žapğın ‘lassan szemerkélő, hosszan tartó eső napsütéskor’ < *aq* ‘fehér’
+ *žapğın* ‘eső’;

jelentésű összetételben, míg a fekete szónak felfedezhető a pozitív használata is:

qara šaňıraq ‘szülőföld, a legifjabb gyermek a családban’ < *qara* +
šaňıraq ‘a jurta tetején levő füstnyílás’;

qarapayım ‘könnyű, egyszerű’ < *qara* + *payım* ‘gondolat, jelentés, fogalom’;

2. A *kék* szó esetében a tavasz érkezésével kapcsolatba hozható események is kifejezésre kerülhetnek a szerkezetekben, mint például a következő szavaknál:

kökbawsa ‘friss, tavaszi zöld fű’ < *kök* ‘kék’ + *balawsa* ‘nyers, éretlen, fiatal’;

kökželik ‘az állatok tavaszi vedlése’ < *kök* ‘kék’ + *želik* ‘harag, idegesség, izgatottság’;

- több összetételben a szürke szín egyik árnylatát is kifejezi, például

kök at ‘szürke ló’ < *kök* ‘kék’ + *at* ‘ló’,

de bizonyos esetekben a rendszertani besorolásnál a fekete szót is helyettesítheti, ilyen a fekete áfonya másik megnevezése:

kökžydek ‘növ. fekete áfonya (*Vaccinia Uliginosum*)’ < *kök* ‘kék’ + *žydek* ‘gyümölcs’;

3. A sárga szó összetételekben gyakran helyettesíti a rótt színt, vagyis a vörös szín egyik árnyalataként jelenik meg:

sargiš žündi ‘vörös szőrű, vörhenyes, rőt’ < *sari* + *GIš* + *žün* ‘szőr’ + *DI* NN/Adj.;

de mint a fehér szín árnyalata is feltűnhet:

sarišoyaw ‘tejsavó’ < *sari* + *soya* ‘szója, tejsav’ + *X* Poss. E/3;

4. A szürke szín egyrészt a fiatalság:

bozbalaliq ‘ifjú, fiatal’ < *boz* ‘szürke’ + *bala* ‘gyerek, fiatal, tapasztalatlan’ + *IIq* NN

és a nyugalom jelképeként tűnik fel az összetételekben:

bozökpe ‘hangtalan, szelíd, engedelmes’ < *boz* ‘szürke’ + *ökpe* ‘máj, szemrehányás’;

5. Megfigyelhető a barna szín esetében, hogy a hűvös szinonímájaként jelenhet meg:

qoñiržay ‘hűvös, nyirkos’ < *qoñir* ‘barna’ + *žay* ‘villám, állapot, hely, lényegtelen, egyszerű, alkalmas’;

6. A tarka, pöttyös, sokszínű jelentéssel bíró szó háromféleképpen is fellelhető összetételekben,

- a. egyrészt a szürke szín helyettesítőjeként:

ala köleñke ‘szürkület’ < *ala* ‘tarka, foltos’ + *köleñke* ‘árnyék, alak, forma’;

- b. másrészt a kétszínűség szimbólumaként:

ala köñil ‘képmutató’ < *ala* ‘tarka, foltos’ + *köñil* ‘lélek, kedv’;

c. harmadrészt felfordulás, zavar meteforájaként:

ala topalaŋ ‘riadalom, ijedelem, kapkodás’ < *ala* ‘tarka, foltos’ + *topalaŋ* ‘pánik, aggodalom’.

Érdemes megvizsgálni azon szavakat is amelyek, a leggyakrabban fordulnak elő az összetételekben a színnevekkel, ezek a következők: *may* ‘zsír, vaj’, *qanat* ‘szárny, oldal, párt’, *tüynek* ‘gumó, kinövés’, *terek* ‘nyárfa, jegenye’, *tiken* ‘tövis, tüske’, *ökpe* ‘harag, tüdő’. A könnyebb átláthatóság érdekében az imént felsorolt szavakból színnevekkel képzett szerkezeteit táblázatban sorolom fel:

	<i>may</i> ‘zsír, vaj’	<i>qanat</i> ‘szárny, oldal, párt’;	<i>tüynek</i> ‘gumó, kinövés’	<i>terek</i> ‘nyárfa, jegenye’	<i>Tiken</i> ‘tövis, tüske’	<i>ökpe</i> ‘harag, tüdő’
<i>qara</i> ‘fekete’	<i>qaramay</i> ‘zsír, gépszír’; <i>qara may</i> ‘gyanta’;	<i>qara qanat</i> ‘fekete szárnyú’;	<i>qaratüynek</i> ‘gyomor betegség, gyomorrák’;	<i>qaraterek</i> ‘fekete áfonya’		<i>qaraökpe</i> ‘betegség fajta’
<i>aq</i> ‘fehér’		<i>aqqanat</i> ‘sárkány- gyökér’;	<i>aqtüynek</i> ‘krumpli’	<i>aq terek</i> ‘ezüstnyár fa (Populus Alba)’		
<i>sari</i> ‘sárga’	<i>sariṁmay</i> ‘vaj, teavaj, növ. zsír’;	<i>sariqanat</i> ‘áll. Bajkál tóban élő halfajta’;				
<i>ala</i> ‘tarka, foltos’		<i>alağanat</i> ‘egy madárfajta’			<i>Alatiken</i> ‘máratövis (Silybum Marianum) ,	<i>alaökpe</i> ‘kétoldali tüdőgyulla- dás, csak állatoknál’
<i>boz</i> ‘szürke’				<i>boz terek</i> ‘nyárfa’	<i>Boztiken</i> ‘növ. Carlina’	<i>bozökpe</i> ‘hangtalan, szelíd, enge- delmes’
<i>kök</i> ‘kék’				<i>kök terek</i> ‘rezgő nyárfa’	<i>Köktiken</i> ‘búzavirág (Centaurea)	

A táblázatban felsorolt szavak alapján az a tanulság vonható le, hogy a szavak nagyrésze valamilyen állat, növény vagy betegségfajta megnevezésére szolgál, és néhány kivételtől eltekintve az összetételek többsége non-kompozicionális. Az alábbi

példák azért is hasznosak a dolgozat szempontjából, mert így a színnevek szerepét könnyebben lehet érzékeltetni az összetételekben.

Jelentéstani szempontból levonható az a tanulság, hogy mindazon összetett szavaknál és szókapcsolatoknál, ahol az egyik elem színnév sokféleképpen megváltoztathatja a másik elem jelentését, értelmét. Általában az adott színnév alapjelentéséből kiindulva kell vizsgálnunk az új szót. Emiatt a legkönnyebb bemutatási módja ennek a rendszernek, ha a színnevek alapjelentéseit számba véve a gyűjtött szócikken keresztül külön kategóriákat állítunk fel:

Állatnevek

- ala* 'tarka': *alatišqan* 'burunduk (*Tamias Sibiricus*)' < *ala* + *tīšqan* 'egér';
aq 'fehér': *aqiyiq* 'parlagi sas' < *aq* + *iyiq* 'váll';
aqsarī 'egerészölyv' < *aq* + *sarī* 'sárga';
aqserke 'lazac' < *aq* + *serke* 'kecskekölyök, vezető, főnök';
aqtaban 'dévérkeszeg (*Abramis Brava*)' < *aq* + *taban* 'folyó, vízmeder';
aqtorǵay 'molylepke (*Aleyrodida*)' < *aq* + *torǵay* 'veréb';
aq tīšqan 'menyét (*Mustela Nivalis*)' < *aq* + *tīšqan* 'egér';
boz 'szürke': *boz šalgīn* 'saskeselyű (*Gypaetus Barbatus*)' < *boz* + *šalgīn* 'rét, mező';
kök 'kék': *kökqasqa* 'sáska' < *kök* + *qasqa* 'kopasz';
qara 'fekete': *qaraköz* 'halfajta' < *qara* + *köz* 'szem';
qaratamaq 'barázdabillegető (*Motacilla*)' < *qara* + *tamaq* 'torok';
sarī 'sárga': *saratan* 'májusi bogár' < *sarī* + *atan* 'tevecsikó';

Növénynevek

- aq* 'fehér': *aqbaqay* 'fehér acsapalu (*Petasites Albea*)' < *aq* + *baqay* 'csüd';
aqbas 'repcény (*Erysimum*)' < *aq* + *bas* 'fej';
aqmamīq 'eperfa, szeder (*Morus*)' < *aq* + *mamīq* 'puha';
aqqanat 'sárkánygyökér (*Calla Palustris*)' < *aq* + *qanat* 'szárny';
aqqiltan 'Nardurus Tenuiflorus' < *aq* + *qiltan* 'szálka';
aqqoñirbas 'Leucopa Albida' < *aq* + *qoñir* 'barna' + *bas* 'fej';
aqšayir 'gyopár (*Gnaphalium*)' < *aq* + *šayir* 'fenyőgyanta, rágó';

aqšitir ‘Cryptospora’ < *aq* + *šitir* ‘ropogós’;
boz ‘szürke’: *bozkilem* ‘varjúháj (Sedum)’ < *boz* + *kilem* ‘szönyeg’;
kök ‘kék’: *kökbassöl* ‘iringó (Eryregium)’ < *kök* + *bas* ‘fej’ + *šöl* ‘sivatag, szárazság’;
köknär ‘mák’ < *kök* + *när* ‘élelem, étel’;
qara ‘fekete’: *qarabaraq* ‘Halostachys’ < *qara* + *baraq* ‘hosszú szőrű kutya’;
qaramiq ‘fekete áfonya, hajdina, pohánka (Fagopyrum Vulgare)’ < *qara* + *miq* ‘szög’;
qaraqulaq ‘sötét keserűgomba (Lactarius Turpis) ill. feketélő galambgomba (Russula Adusta)’ < *qara* + *qulaq* ‘fül’;
qarasanirawqulaq ‘érdesnyelvű tinorú (Boletus Scaber)’ < *qara* + *saniraw* ‘repedés, rés’ + *qulaq* ‘fül’;
qaraterek ‘fekete áfonya’ < *qara* + *terek* ‘nyárfa, jegenyefa’
qoñir ‘barna’: *qoñir sanirawqulaq* ‘érdesnyelvű tinóru (Boletus Scaber)’ < *qoñir* + *saniraw* ‘repedés, rés’ + *qulaq* ‘fül’;
sari ‘sárga’: *sarbas* ‘mocsári kányafű (Rorippa Palustris)’ < *sari* + *bas* ‘fej’;
sarbasquray ‘zsombor (Sisymbrium)’ < *sari* + *bas* ‘fej’ + *quray* ‘hangszer’;
saršatir ‘hölgymál (Hieracium)’ < *sari* + *šatir* ‘sátor’;

Ételnevek

aq ‘fehér’: *aqtüynek* ‘krumpli’ < *aq* + *tüynek* ‘gumó, kinövés, daganat’;
aqqaynar ‘pezsgő’ < *aq* + *qayna-* ‘forr’ -r Aor. E/3;
qara ‘fekete’: *qarakesek* ‘zsírmentes hús’ < *qara* + *kesek* ‘darab, téglá, vályog’;
qizil ‘vörös’: *qizil baliq* ‘filézett hal’ < *qizil* + *baliq* ‘hal’;
qizil qan tüyiri ‘húsétel féleségek’ < *qizil* + *qan* ‘vér’ + *tüyir* ‘morzsa, csepp’ +I Poss. E/3;

Betegségnevek

ala ‘tarka’: *alaökpe* ‘kétoldali tüdőgyulladás (állatoknál csak)’ < *ala* + *ökpe* ‘tüdő’;
aq ‘fehér’: *aqbas* ‘teve betegség’ < *aq* + *bas* ‘fej’;
qara ‘fekete’: *qaraqaptal* ‘idegrendszeri megbetegedés patás állatoknál’ < *qara* + *qaptal* ‘oldal, nyereg’;

qarasan ‘szibériai fekély, furunkulus’ < *qara* + *san* ‘láb, comb’;
qaratüynek ‘gyomorbetegség, gyomorrák’ < *qara* + *tüynek*
‘gumó, kinövés’;

kök ‘kék’: *kökžorğa* ‘tevebetegség’ < *kök* + *žorğa* ‘poroszkáló ló’;
kökžötel ‘fulladás, köhögés’ < *kök* + *žötel* ‘köhögés’;

Testrészek elnevezései

ala ‘tarka’: *alabota* ‘lúdláb, kacsaláb’ < *ala* + *bota* ‘tevecsikó’;
aq ‘fehér’: *aqwiz* ‘szemfehérje’ < *aq* + *wiz* ‘előtej, kolosztrum’;
kök ‘kék’: *kök et* ‘hashártya’ < *kök et* ‘hús’;

Emberi és állati tulajdonságok és jellemvonások

ala ‘tarka’: *alatuyaq* ‘furfangos, ravasz’ < *ala* + *tuyaq* ‘pata’;
ala köñil ‘képmutató’ < *ala* + *köñil* ‘lélek, kedv’;
ala qol ‘büntetett előéletű’ < *ala* + *qol* ‘kar’;
aq ‘fehér’: *aqpeyil* ‘jó’, v.ö. *aq peyil* ‘jószándék, udvariasság, szerénység’ <
aq + *peyil* ‘szándék, gondolat’;
aqköñil ~ *aq köñil* ‘kedves, egyszerű’ < *aq* + *köñil* ‘kedv, lélek’;
aqtayak ‘segítő, asszisztens’ < *aq* + *tayak* ‘pálca, bot’;
aqžawliq ‘társ’ < *aq* + *žawliq* ‘fejkendő, fejfedő’;
aqžilik ‘kövér, hízlalt állat’ < *aq* + *žilik* ‘csont, vékonyabb csont’;
aq saqaldı ‘törzsfő, nemzetségfő’ < *aq* + *saqal* ‘szakáll’ +DI
NN/Adj.;
aq sawsaq ‘lusta’ < *aq* + *sawsaq* ‘ujj’;
aq tamak ‘női szépség’ < *aq* + *tamaq* ‘étel, élelem’;
aqžarqın ‘vidám’ < *aq* + *žarqın* ‘mosolygós, nyílt, vidám’;
aqžürek ‘jószívű’ < *aq* + *žürek* ‘szív’;
aq žüzdi ‘kedves, jóindulatú’ < *aq* + *žüz* ‘arc’ +DI NN/Adj.;
boz ‘szürke’: *bozökpe* ‘hangtalan, szelíd, engedelmes’ < *boz* + *ökpe* ‘tüdő’;
bozbala ‘bátor, vitéz, hős’ < *boz* + *bala* ‘gyerek, fiatal’;
bozbalalıq ‘ifjú, fiatal’ < *boz* + *bala* ‘gyerek, fiatal,
tapasztalatlan’ +IIK NN/Adj.;
bozbas ‘tapasztalatlan, járatlan valamiben’ < *boz* + *bas* ‘fej,
főnök’;

kök 'kék': *kökbet* 'kizsákmányoló' < *kök* + *bet* 'arc';
kökbawsa 'zöld fű' < *kök* + *balawsa* 'nyers, éretlen, fiatal';
köknäri 'narkós, drogos' < *kök* + *när* 'élelem, étel' + I Poss. E/3;
kökserke 'falkavezér (farkasoknál)' < *kök* + *serke* 'fiatal kecske, vezető, főnök';

qara 'fekete': *qarabası* 'egyedülálló' < *qara* + *bas* 'fej' + I Poss. E/3;
qarabaylıq 'óvatosság, takarékoság' < *qara* + *bay* 'gazdag' + LXX NN;
qarabet 'becstelen, aljas, gyalázatos' < *qara* + *bet* 'arc';
qarawıtqan 'kedvtelen' < *qara* + *wıt* 'ellenméreg' + GAn NN/Adj.;
qarašekpen 'földműves, falusi ember' < *qara* + *šekpen* 'mellény';
qara šarwa 'paraszt' < *qara* + *šarwa* 'paraszt';
qarataban 'toprongyos, csavargó alak' < *qara* + *taban* 'lábfej';
qara žürek 'kegyetlen' < *qara* + *žürek* 'szív';

Anyag- és fémnevek

aq 'fehér': *aqtändi* 'kalcit, mészpát' < *aq* + *tän* 'test, bőr' + dX NN;
aqsöl 'latex, gumi' < *aq* + *söl* 'dzsúz, lé';

qara 'fekete': *qaraširiek* 'televényföld, humusz' < *qara* + *širiek* 'romlott, rothadt';

kök 'kék': *köktas* 'sírkő' < *kök* + *tas* 'kő';
kök däri 'rézszulfát, rézgárléc' < *kök* + *däri* 'puskapor';

Anyagi kultúra

ala 'tarka': *alabilek* 'nyíl, nyílvessző' < *ala* + *bilek* 'csukló, erő';
aq 'fehér': *aqqala* 'játsszótér' < *aq* + *qala* 'város';
aq semser 'kétélű szablya' < *aq* + *semser* 'szablya';

Természeti jelenségek

ala 'tarka': *ala köleŋke* 'szürkület' < *ala* + *köleŋke* 'árnyék, alak';
ala quyın 'forgószeél' < *ala* + *quyın* 'forgószeél';
ala taŋ 'kora hajnal' < *ala* + *taŋ* 'hajnal';

aq 'fehér': *aq timiq* 'szélcsend' < *aq* + *timiq* 'csendes, nyugodt';
aq žapgün 'szemerklő, hosszan tartó eső' < *aq* + *žapgün* 'eső';

kök 'kék': *kökžyiek* 'láthatár, szemhatár, horizont', **v.ö.** *kök žyiek* 'horizont'
< *kök* + *žyiek* 'part, széle valaminek, határ';

qara 'fekete': *qarasu* 'forrásvíz' < *qara* + *su* 'víz';

Elvont fogalmok

ala 'tarka': *ala topalaŋ* 'riadalom, ijedelem, kapkodás' < *ala* 'tarka, foltos' + *topalaŋ* 'pánik, aggodalom';

aq 'fehér': *aq bata* 'jókívánság, áldás' < *aq* + *bata* 'áldás';

aq niyet 'jószándék' < *aq* + *niyet* 'szándék';

aq tilek 'jókívánság' < *aq* + *tilek* 'kívánság';

aq öleŋ 'szabad vers' < *aq* + *öleŋ* 'vers, dal';

aq söyle- 'intrans. kedvesen beszélni, igazat mondani' < *aq* + *söyle-* 'beszélni, mondani';

aqiyïq bol- 'támogatni' < *aq* + *iyïq* 'váll' + *bol-* 'lenni'

qara 'fekete': *qara niyet* 'rosszindulat, ártás' < *qara* + *niyet* 'szándék';

qara žol 'országút' < *qara* + *žol* 'út';

qarapayïm 'könnyű, egyszerű' < *qara* + *payïm* 'gondolat, jelentés, fogalom';

qaraqurïm 'megszámolhatatlan' < *qara* + *qurïm* 'korom';

qarasöz 'próza, beszéd' < *qara* + *söz* 'szó, beszéd';

qara žumïs 'nehéz fizikai munka' < *qara* + *žumïs* 'munka'.

Nem szabad megfeledkezni azokról a szavakról sem, amelyek alakjukat tekintve színnevek származékainak tűnnek első ránézésre (hominín szavak), azonban jelentésük más és eredetüket tekintve nem is a színnevekből alkultak ki:

aqïl 'ész, ötlet, gondolat';

aqiqat 'tény, valóság';

aqtařil- 'trans. kiönt, kiürít vmit';

Az első két szó jövevénytörzs a kazak nyelvben annak ellenére, hogy sok más török nyelvben megtalálható. Az első szó arab, míg a második perzsa jövevénytörzs a török nyelvekben, feltehetően a muszlim vallás felvétele miatt került be a nyelvekbe. (KOÇ 2003: 35; 37). A harmadik szó eredetileg az ótörök *ak-* 'folyik' ige vezethető vissza, amihez járult egy műveltetést kifejező képző.

Hasonló esettel találkozhatunk a fekete és a barna szavaknál is:

qaraqtiliġ ‘figyelmesség, óvatosság’ < *qaraq* ‘pupilla’ + *TI* (denominális nomenképző)
+ *LXK* (denominális nomenképző)

qaraqaldaq ‘karakaplak’ (népnév)

qoŋġraw ‘csengő’ (hangutánzó szó)

Ezt a kategóriát azért fontos megemlíteni, mert tévedést félrvezetheti a színnevek vizsgálatát, esetlegesen olyan jelentéseket lehet ‘beleképzelni’, amelyek nem tartoznak hozzá.

4. Összegzés

A bemutatott szóanyag alapján megállapítható, hogy a színnevek összetett szavakban és szókapcsolatokban legtöbbször a természettudományos, rendszertani terminusoknál szerepelnek (állatnevek, betegségek nevek, ásványi anyagok, stb.), avval is az adott tárgy, dolog színére, külső tulajdonságára utalva. Megfigyelhető az is, hogy amikor különböző emberi tulajdonságokat jelölő összetételekben szerepelnek, akkor a szimbolikus jelentése kerül elő a színneveknek. Amikor pedig a szó szerkezetek mindkét eleme színnevekből áll össze, akkor bizonyos színárnyalatokat fejeznek ki, elsősorban az *aq*, *qara*, *ala* szavak, amelyek megváltoztatják az alapszín árnyalatát. Tehát kialakul a kazakban egy olyan „színárnyalat-alkotó” rendszer, amely nem szuffixumokkal, hanem két színnév összekapcsolásával alkot különböző árnyalatokat. Az összetett színnevek jelentéseinél nyilvánvaló válik az is, hogy ezek eredetileg a különböző lószínnevekből alakultak ki, továbbá mutatja a kazak színnévrendszer gazdagságát, széles színskáláját. A továbbiakban fontos lenne ismertetni a színnevekhez járuló szuffixumokat is részletesebben a kazak nyelvben, és ezen képzők funkcióit is részletesebben bemutatni.

Dolgozatomban ismertettem a kazak színrendszert, bemutattam az alapszínnevek eredetét, vizsgáltam a jelentéseiket, illetve az összetett szavakat. Elsődleges célom az lett volna a dolgozattal, hogy a színnevekhez járuló képzők rendszerét mutatom be a kazakban, azonban a dolgozat elkészítése közben célom megváltozott, mivel kevesebb színnevekhez járuló szuffixumot találtam, mint gondoltam és egy új, gazdag, eddig nem kutatott csoportra leltem, a színnevekből felépülő szóösszetételekre.

Az általam felhasznált turkológiai alapmunkákban, ahol a török színnevekkel foglalkoztak nem térnek ki részletesen a kazak színnevek rendszerére, nem foglalkoznak általában az összetett színnevekkel a török nyelvekben és sok esetben nem közlik az össze előforduló árnyalatot, szuffixumot, amelyek színnevekhez járulnak. Laude-Cirtautas munkájában általánosságban foglalkozik az összes török nyelvekben előforduló színnevekkel, eredetükkel, szuffixumukkal, de mivel munkájának nem ez a célja, nem tárgyalja az összetett színneveket, azon összetett szavakat, szó szerkezeteket, amelyek színnevekből alakultak ki. A dolgozatomat a későbbiekben bővíteni szeretném további kazak színnevezésekkel, amelyek csak ritkán fordulnak elő a kazakban, illetve megvizsgálni a színnevekhez járuló szuffixumokat, továbbá összevetni más török nyelvek színrendszerével.

Bibliográfia

Balakaev, M. B. – Baskakov, N. A. - Kenesbaev, S. K. 1962. *Sovremennyy kazahskij jazyk*. Almaty.

Bektaev, K. B. 1999. *Ūlken kazakša-orysša orysša-kazakša sözdik = Bol'soj kazahsko-russkij rusko-kazahskij slovar'*. Almaty.

Berlin, B. - Kay, P. 1968. *Basic colour terms*. London.

Biggam, C. P. - Kay, C. J. (eds.) 2006. *Progress in colour studies*. Glasgow.

Campbell, L. 2004. *Historical linguistics*. Edinburgh.

Clauson, G. 1972. *An Etymological Dictionary of Pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford.

Erdal, M. 1991. *Old Turkic word formation*. 1-2. Wiesbaden.

ESTJa 1974. = Severtjan, E. V. (ed.) *Etimologičeskij slovar' tjurkskih jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie osnovy na glasnye*. Tom I. Moskva.

ESTJa 1978. = Severtjan, E. V. (ed.) *Etimologičeskij slovar' tjurkskih jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie osnovy na b*. Tom II. Moskva.

ESTJa 1980. = Severtjan, E. V. (ed.) *Etimologičeskij slovar' tjurkskih jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie osnovy na v, g. d.* Tom III. Moskva.

ESTJa 1989. = Levitskaja, L. S. - Dybo, A. V. - Rassadin, V. I. (eds.) *Etimologičeskij slovar' tjurkskih jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie osnovy na bukvy «□, ž, j».* Moskva.

ESTJa 1997. = Levitskaja, L. S. - Dybo, A. V. - Rassadin, V. I. (eds.) *Etimologičeskij slovar' tjurkskih jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie osnovy na bukvy «k, q».* Moskva.

ESTJa 2000. = Levitskaja, L. S. - Dybo, A. V. - Rassadin, V. I. (eds.) *Etimologičeskij slovar' tjurkskih jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie osnovy na bukvy «k».* Vypusk 2. Moskva.

ESTJa 2003. = Levitskaja, L. S. - Dybo, A. V. - Rassadin, V. I. (eds.) *Etimologičeskij slovar' tjurkskih jazykov. Obščetjurkskie i mežtjurkskie osnovy na bukvy «l, m, n, p, s».* Moskva.

Johanson, L. 1998. The history of Turkic. In: Johanson, L. – Csató, É. Á. (eds.) *The Turkic languages*. London – New York. 81-125.

Kadaševa, K. 1996. Kazak Medeniyeti'ndeki Semboller. In: Tural S. - Kılıç E. (eds.) *Nevruz ve Renkler*. Ankara. 49-54.

Kay, P. & McDaniel C. 1978. The Linguistic Significance of the Meanings of Basic Color Terms. *Language* 54/3. Berkeley. 610-646.

Kenesbaev, S. K. 1977. *Kazak tilinin frazeologijalyk sözdigi*. Almaty.

Kirchner, M. 1998. Kazakhs and Karakalpaks. In: Johanson, L. - Csató, É. Á. (eds.) *The Turkic languages*. London - New York. 318-332.

Khabtagaeva, B. 2001. Colour names and their suffixes. A study on the history of Mongolian word formation. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae* 54. Budapest. 85-165.

Koç, K. 2003. *Kazak Türkçesi Türkiye Türkçesi Sözlüğü*. Ankara

Krippes, K. 1997. *Kazakh Grammar with Affix List*.

Küçük, S. 2010. Eski Türk Kültüründe Renk Kavramı. In: *Bilgi* 54. Türkistan. 185-210.

Laude-Cirtautas, I. 1961. *Der gebrauch der farbbezeichnungen in den türkdialekten*. Wiesbaden.

Lessing, F. D. 1996. *Mongolian–English dictionary*. Bloomington.

- Peterson, I. 2004. *A dictionary of colour. A lexicon of the language of colour*. London.
- Poppe, N. N. 1991. *Grammar of Written Mongolian*. Wiesbaden.
- Radloff, V. V. 1893-1911. *Opyt slovarja tjurkskih narečij*. 1-4. Sankt-Petersburg.
- Räsänen, M. 1969. *Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen*. Helsinki.
- Róna-Tas, A. – Berta, Á. 2011. *West Old Turkic. Turkic loanwords in Hungarian*. Wiesbaden.
- Serebrennikov, B. A. - Gadžieva, N. Z. 1986. *Sravnitel'no-istoričeskaja grammatika tjurkskih jazykov*. Moskva.
- SIGTJa 2001. = Tenišev, E. R. (ed.) *Sravnitel'no-istoričeskaja grammatika tjurkskih jazykov. Leksika*. Moskva.
- Sipőcz K. 1994. *A vogul nyelv színnevei*. Szeged.
- Stachowski, M. 2011. Is the Yakut fox green? Or remarks on some colour names in Turkic, Uralic and Yeniseic. In: Stachowski M. (ed.) *Turkology Articles*. 539-548.
- Tuite, K. & Jourdan, C. (eds.) 2006. *Language, culture, and socety key topics in linguistic anthropology*. Cambridge.
- Zollinger, H. 1999. *Color. A multidisciplinary approach*. Zürich.

Internetes források

Wikipédia NET = Wikipédia Internetes Enciklopédia. Szín.

<http://hu.wikipedia.org/wiki/Sz%C3%ADn>

(Utolsó Lehívás: 2012.12.30)